بݨ تھی فریدا شاد وَل   مونجھاں کوں نہ کر یاد وَل

جھوکاں تھیسن آباد وَل   ایہا نیں نہ وسمی ہک منٹ

حکومت پنجاب کنوں کالجیں تے لائبریریاں کیتے منظور تھئی ہوئیاں

کتابیں دی تندیر

کتاب دا ناں	قیمت فی جلد
۱۔ لغات فریدی	۴۰۰—۰۰
۲۔ سرائیکی اردو ڈکشنری	۲۵—۰۰
۳۔ سرائیکی اردو بول چال	۳۰—۰۰
۴۔ سرائیکی قواعد تے زباندانی	۲۵—۰۰
۵۔ سرائیکی اور اسکی نثر	۵۰—۰۰
۶۔ سرائیکی زبان تے ادب	۵۰—۰۰
۷۔ سرائیکی شاعری دے اوزان تے قوافی	۲۰—۰۰
	۱۵—۰۰
۸۔ سرائیکی نسل	
۹۔ سرائیکی مطالعے دے سو سال	۵۰—۰۰
۱۰۔ فردوس گم گالی	۵۰—۰۰
۱۱۔ خواب وچ خیال	۲۰—۰۰
۱۲۔ سیج ڈکھاں دی سیج سُکھاں دی	۲۰—۰۰

کتاب دا ناں	قیمت فی جلد
۱۳۔ رستم تے سہراب	۱۵—۰۰
۱۴۔ گونگھالیاں	۱۵—۰۰
۱۵۔ توبہ زاری	۳۰—۰۰
۱۶۔ کوڑا خواب	۱۵—۰۰
۱۷۔ سوہنے دا خلق	۳۰—۰۰
۱۸۔ خیابان خرم	۴۰—۰۰
۱۹۔ قصہ تے پڑ قصہ	۱۰—۰۰
۲۰۔ رسول کریم دے معجزے	۵۰—۰۰
۲۱۔ دلبہار	۴۰—۰۰
۲۲۔ بہاولپور دی تاریخ تے ثقافت	۵۰—۰۰
۲۳۔ نازو ۔ ناول	۵۰—۰۰
۲۴۔ تتنواراں	۴۰—۰۰
۲۵۔ سنیہڑے صباحیں	۵۰—۰۰

اے رسالہ حکومت پنجاب دے مالی تعاون نال طباعت تھئے ۔

THE OPENING

اَلْفَاتِحَة

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝ مٰلِكِ يَوْمِ الدِّيْنِ ۝

Praise be to Allah, the Lord of worlds, The Beneficient, the Merciful, Master of the day of Requital.

سب تعریف اللہ دے واسطے ہے۔ جو سارے جہان دا پالن والا ہے۔ وڈا مہربان نہایت رحم والا ہے۔ ڈینہہ جزا دا مالک ہے۔

اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ ۝ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ۝ صِرَاطَ الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ۝

Thee do we serve and Thee do we beseech for help. Guide us on the right path, the path of those upon whom thou hast bestowed favours,

اساں صرف تیری عبادت کریندے ہیں۔ تے صرف تیڈے کنوں مدد منگدے ہیں۔ اساکوں سدھا رستہ ڈکھا۔ رستہ انہاں لوکاں دا جنہاں اُتے تیں انعام کیتے۔

غَيْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّآلِّيْنَ ۝

Not those upon whom wrath is brought down nor those who go astray.

انہاں لوکاں دا رستہ نہ جنھاں تے غضب تھیا۔ نہ گمراہاں دا رستہ۔

گالھ مہاڑ

پرچے دی نویں ترتیب کوں بہوں لوکاں نے پسند کیتے تے اُنہاں ساکوں خط وی لکھن۔ اساڈی پہلے ڈینہہ توں خواہش ہے جو سرائیکی کوں حوالے دا پرچہ بناوں۔ ایں سلسلے وچ ساکوں لکھاریاں دا تعاون حاصل نئیں رہیا۔ پر اساں ہمت نی ہاری تے لکھاریاں دا ڈر کھڑکیندے رہیئے ہیں۔ تے کھڑکیندے رہسوں۔

پچھلے شمارے وچ ہک مضمون شامل کیتا ہا۔ جیندی اشاعت نال کجھ لوک ناراض تھین۔ اساڈا ہک اُصول رہیا ہے۔ جو اساں کہیں دی دل آزاری نہ کروں تے اے گالھ پورے یقین نال آکھ سگدے ہیں جو اساں ایں اصول تے ہݨ دی کاربند ہیں۔ ناراض دوستاں دی خدمت وچ گزارش ہے کہ ساکوں ہک مضمون ملیا اساں اونکوں چھاپ چھوڑے۔ تہاڈے کاوڑ بھرے خط وی اساں ایں شمارے وچ شائع کریندے پئے ہیں۔ اے ادبی بحث جاری رہسی تے اساڈے کول کجھ بئے خط وی موجود ہن۔ جیہڑے اساں آئندہ شمارے وچ پیش کرلیسوں۔ امید ہے توہاکوں اے سلسلہ پسند آسی۔ ایں ساری بحث دا مقصد کہیں کوں رنجا ڈیوݨ کینی بلکہ ادبی بحث نال غلط فہمیاں دور کرݨ ہے۔ اگر ایں بحث وچ ساکوں تہاڈے طرفوں مثبت جواب ملدا رہیا تاں اے جاری رہسی۔

اُساں ہر اشاعت وچ اپڑیں مسائل دا ذکر کریندے رہیے ہن۔ تے اے مسائل زیادہ تھیندے ویندن۔ تُساں اگر اساڈے ایں کم کوں ہاںہہ ہیلی بݨ تے ونڈا گھنو تاں ول اے مسئلے اساڈے واسطے مسئلے نہ رہسن سرائیکی کوں گھر گھر پہنچاؤ تے معاونت کرتے اساڈے سفر کوں آسان بݨا ڈیو۔

سرائیکی کوں مزید خوبصورت بݨاوݨ کیتے اُساں تہاڈے مشوریاں دے منتظر ہیں۔

[illegible]

سید دین محمد شاہ
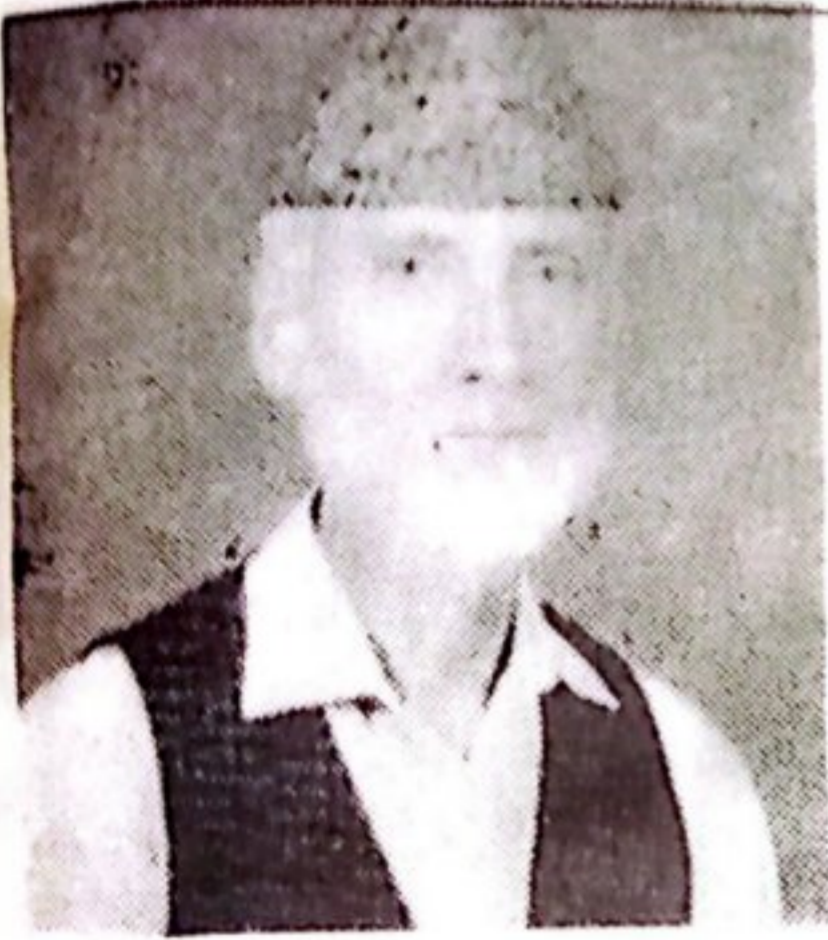
تکلف بر طرف (اردو)

گزشتہ ماہ اسلام آباد جانے کا اتفاق ہوا۔ راستے میں جہلم اور بارانی علاقے سے گذر ہوا۔ تو دیواروں پرچیانوں وغیرہ پر محکمہ زراعت کا ایک اشتہار نظر سے گزرا جو مونگ پھلی کی ترقی دادہ قسم سے متعلق تھا۔

مونگ پھلی "بانکی 334" کاشت کریں

شاعر تو ہم نہیں ہیں مگر واہ واہ، مونگ پھلی اور بانکی! کیا خوب، بے اختیار منہ سے نکلا مکرر، مکرر، ارشاد ... عطا ہو، بانکی مونگ پھلی یقیناً کیلوری سے بھرپور ہوگی!

مونگ پھلی ویسے بھی ہمیں مرغوب رہی ہے۔ یہ ایک عوامی ڈرائی فروٹ ہے۔ سفر یا حضر، بس سٹاپ پر انتظار کی بوریت مٹانے کے لیے یا سینما میں، پبلک پارک ہو یا دریا کا کنارہ، چڑیا گھر کی سیر...... آہ چڑیا گھر! کہتے ہیں دانے دانے پر کھانے والے کی مہر ہوتی ہے۔ یہ بات مونگ پھلی کے دانوں پر بھی بعینہٖ صادق آتی ہے۔ لڑکپن میں جب ہم بندروں کے پنجروں کے پاس جاتے تو انکے قریب مونگ پھلی کو دیکھ شرارت سوجھتی، پہلے تو ہم پنجرے کا سروے کرتے۔ پھر کوئی مناسب موقع دیکھ کر چھڑی سے بندروں کو ڈراتے۔ جب بندر ڈر کر ایک طرف ہو جاتے تو ہم اُسی چھڑی سے مونگ پھلیوں کو سلاخوں سے ایک ایک کرکے برآمد کر لیتے۔ اور بندروں کو چڑا چڑا کر کھاتے۔ جو حضرات ڈارون کو اپنا پیر و مرشد مانتے ہیں۔ اُنہیں یقین ہو گیا ہوگا کہ ڈارون کی 'انسان۔ بندر' والی تھیوری کا محل و توع بھی کوئی چڑیا گھر ہی ہوگا۔ اور اسکو یہ تحریک 'بانکی' سے ملی ہوگی۔

مونگ پھلی کی ترقی دادہ قسم کے لئے 'بانکی' کا نام کسی باذوق کی تجویز ہے۔ نام تجویز کرنا بھی ایک فن ہے مثلاً سلائی کی مشینوں میں 'سلیقہ سلائی مشین' ایک اچھا نام ہے۔ 'سنگر' بھی کسی حد تک، کہ اسکو چلاتے وقت ترنم تو پیدا ہوتا ہے۔ مگر 'ترنم پنکھے' کچھ موزوں نہیں۔ کیا وہ پنکھے کھڑکھڑاتے، پھڑپھڑاتے ہیں؟ 'پرواز پنکھے' پروں کی مناسبت سے ایک عمدہ نام ہے۔ پنکھوں کے ناموں پر تبصرہ کرنے لگیں تو کسی سہ ماہی رسالے کی پوری جلد درکار ہوگی۔

بعض نام کارخانے کے مالک اپنے نام کی مناسبت سے رکھ دیتے ہیں۔ یہ انکا حق ہے۔ 'عبداللہ فین' کا بھی یہی معاملہ معلوم ہوتا ہے۔ اس طرح غیر ملکی نام 'فورڈ' اور 'سوزوکی' بہت معروف ہیں۔ یہ فورڈ اور سوزوکی تو یوں سمجھیں جسطرح پاکستان میں 'چودھری' ہے کہ ہر طرف، اور ہر زمانے میں انکا بول بالا ہے۔

چودھری فورڈ یا چودھری سوزوکی تو جاندار نام ہیں' بامعنی یا متصد مگر لیجئے۔ بلی مارکہ اگربتی' کوئی وجہ تسمیہ سمجھ آتی ہے؟ اگربتی کی خوشبو کی اگر تشہیر مقصود تھی تو بے نظیر اگربتی' بھی دلفریب نام تھا۔ یا اگر بلی کے ملائم جسم کا سہارا ضروری تھا تو بلی مارکہ تکیے، صحیح تھا۔ اس طرح گلہری کو بھی کھپایا جا سکتا ہے۔ صابن 'گائے سوپ' ایک اور نام ہے۔ جس سے آپ مانوس ہوں گے۔ گائے کا سوپ۔ (soup) سے تو تعلق تو نہیں بنتا البتہ سووپ (soap) ہو تو بات بنتی ہے۔ یاد آیا ہندو حضرات گائے کے پیشاب سے طہارت اور ہاضمے کا تعلق جوڑتے ہیں۔ اسلیئے صابن گائے سوپ میں شاید اس نسبت کی طرف اشارہ ہو۔

بہرحال ہر شخص اپنی مرضی کا مالک ہے۔ ریاست علی ہو، سمندر خاں ہو یا جاگیر سنگھ، پسند اپنی اپنی۔ 'ملائم سنگھ' کیسا نام ہے؟ پسند آیا؟ اور مسکین خان؟؟

کسی زمانے میں 'نسیم' اور 'شمیم' کا بڑا چرچا تھا۔ کہیں بچی پیدا ہوئی اور سب سمجھے' اور صحیح سمجھے' کہ وہ یا تو نسیم ہو سکتی ہے یا شمیم۔ آج کل' فی زمانہ 'زرقا' کا زمانہ ہے۔ یا 'یاسر' کا اور 'فیصل' کا۔ بعض ناموں سے بالکل پتہ نہیں چل سکتا آیا یہ مردانہ ہے یا زنانہ۔ آپ بتائیے 'انیلہ خاں' مرد ہونا چاہیئے یا عورت؟ 'شمیم چودھری صاحب مناسب رہے گا یا مس شمیم چودھری؟

گرمی کا موسم ہے بات مختصر کرتے ہیں۔ مشہور زمانہ 'کوکا کولا' ڈرنک لیجئے۔ دیسی 'شکر کولا' سے لے کر درجنوں 'کولے' دستیاب ہیں۔ اسی طرح ٹی وی سکرین پر 'سمسو نائیٹ کے سوٹ کیس کو جس

رات سے ہاتھی نے ٹھوکریں ماری ہیں۔ بازار سمسونائیٹ سے بھر گیا ہے۔ حتیٰ کہ کچی جماعت کے بچے کے بچھڑے بستے پر بھی یہی نام چمکتا نظر آتا ہے۔ ڈائجسٹوں کی تو کیا ہی بات ہے۔

آج ایک اور نام جو آسمان کی بلندیوں کو چھو رہا ہے۔ وہ ہے "پبلک سکول" جب سے یعنی سنہ ۱۹۵۲ء سے بہاولپور میں "صادق پبلک سکول" قائم ہوا تھا وہ دن اور آج کا دن ہر چھوٹے، بڑے شہر میں بلکہ گلی ہر چھوٹی بڑی سڑک، ہر موڑ پر ایک پبلک سکول موجود ہے۔ نیا سکول کھولنے والے کے سامنے ویسے تو بڑے بڑے چوائس ہے۔ مثلاً رائل، ماڈرن، مسلم، کیڈٹ، گرامر، وغیرہ کو آگے پیچھے جوڑ کر انگلش میڈیم یا پبلک سکول کا لاحقہ جوڑ دیں۔ ظاہر ہے سائن کے رنگ برنگی جھنڈے تو ہرانے پڑیں گے۔ مگر اس سے ایک اعلیٰ معیار اور پانچصد روپیہ ماہانہ فیس کی بنیاد بھی تو رکھی جا سکتی ہے۔ نام بتائے کام۔ اور کام بنائے دام! یہ رنگ برنگی جھنڈے دیکھیں اور سمجھ جائیں کہ کوئی انگلش میڈیم سکول ہے۔ نہیں تو پیٹرول پمپ ہوگا۔

بعض نام ہی ایسے ہوتے ہیں کہ سنتے یا پڑھتے ہی پورا مفہوم سمجھ آجائے۔ مثلاً "کھانسول" صاف ظاہر ہے۔ یہ کھانسی کی دوا ہے۔ اللہ ہر کسی کو دواؤں، جوشاندوں سے محفوظ رکھے۔ ایک دوا، جس سے ہم بال بال بچتے رہے۔ وہ "زیڈول" جو گنجے پن کا شرطیہ علاج ہے۔ ہم مسلسل گنجے ہوتے رہنے کے باوجود اس قدر مایوس اور ناامید رہے کہ کبھی ایک شیشی استعمال نہیں کی۔ جو نی سے ہم گنج ... معلوم ہوتا ہے۔ کسی نے جادو کیا ہوگا۔ یہ جادو ہی تو ہوتا ہے جو سر چڑھ کر بولتا ہے!

جا ہم وہیں رہے ہیں جہاں ہمیں جانا ہے۔ یہ درمیان میں چند جملے معترضہ آگئے۔ موضوعِ سخن ہے کسی نام کی مناسبت یا وجہ تسمیہ۔ ویسے قطع موضوع ہوتا ہے مجھے بعض گنجے پیارے بھی لگتے ہیں۔ جیسے نواز شریف صاحب ہیں۔ جن کے گنج کا ہیں فین ہوں۔ کبھی کبھی خیال آتا ہے کہ گنجوں کی کل پاکستان انجمن بنائی جائے۔ بلکہ بین الاعظمی انجمن بنا کر ایک بین الاقوامی دن منایا جائے۔ اور بہ نفس نفیس سرپرستِ اعلیٰ کی حیثیت سے گنجے حضرات کے مفادات کے تحفظ کے لئے کام کیا جائے۔ ایسی ہی ایک انجمن کا پہلے ایک خوبصورت نام تجویز کرنے کا مسئلہ ہوگا۔ نام ایسا ہو کہ سنتے ہی پورا مفہوم یا ماحول نظر میں سما جائے۔

نام ہو تو ایسا ہو ..... لگے ہاتھوں آپ کو یہ بھی بتاتے چلیں کہ "سرائیکی" نام کیا برکتیں ہیں۔

یہ نام کیسے وجود میں آیا یہ تو کوئی محقق اور دانشور یا تاریخ دان ہی بتائے گا۔ ہم تو یہ جانتے ہیں کہ ملتانی، ریاستی (بہاولپوری) ڈیرے وال، جگوالی، جٹکی، مظفر گڑھی، شاہ پوری، لہندا کی بجائے "سرائیکی" کا متفقہ نام تسلیم کر لیا جانا ایک نعمت سے کم نہیں۔ ڈیرہ اسمٰعیل خاں سے جیکب آباد تک چاروں صوبوں میں بولی، سمجھی جاتے والی یہ زبان اس وسیب کے شعور، یکجہتی اور خوش بختی کی علامت ہے۔

صدیق طاہر تے ممتاز حیدر ڈاہر نمبر

سہ ماہی "سرائیکی" بہاولپور تقریباً پنجوی سالیں کنیں سرائیکی ادب دے سانگے کم کریندا پئے تے ایں رسالے کوں فخر وی حاصل اے جو سرائیکی وچ لکھن آلے اَج دے وَڈے تے سوہݨے لکھاریں دیاں مندھلیاں لکھتاں ایندے وچ چھپیندیاں رہ گئین۔ سرائیکی لکھاریں نال ایں رسالے دی نینہہ پہوں پرانی اے۔ نینہہ دا اے رشتہ نبھاوݨ سانگے سہ ماہی "سرائیکی" دا اگلا شمارہ ڈو عظیم سرائیکی لکھاریں صدیق طاہر مرحوم تے ممتاز حیدر ڈاہر مرحوم دی یاد وچ "خاص نمبر" شائع کریندا پئے۔ سرائیکی لکھݨ تے پڑھݨ آلے لوکیں کوں ارداس اے جو انہاں مرحوم ادیبیں دی شخصیت تے فن بارے اپݨیاں لکھتاں فوراً بھیجن۔ مرحومین دیاں خاص تحریراں دی چوݨ، اَݨ چھپیاں تصویراں یا لکھتاں وی جیکر کہیں مہربان کنیں موجود ہن تاں ادارہ سرائیکی کوں بھجوا دِن۔ اساں انہاں دے شکورے نال ایجھیاں لکھتاں تے تصویراں چھپیسوں۔

(ادارہ)

پَھوڑ

اشوّلال فقیرؔ

اسّی دے ڈہاکے وِچ سرائیکی شاعری دیاں جیندیاں جاگدیاں آوازاں دی ہک پینگھ نظر آندی اے ۔ ایں پینگھ وِچ رفعت عباس ، اشوّلال فقیر تے عزیز شاہد دے رنگ نویں عہد دیاں بشارتاں ڈیندن ۔ اُنہائیں بشارتیں وِچوں ہک بشارت "چھیڑو ہتھ نہ مُرلی" ہے ۔ اے اشوّلال فقیر دی شاعری اے ۔ نویں سماجی شعور نال آرٹ کوں ہک ذمہ داری دے طور تے قبول کریندیں ہوئیں اشوّ دا آکھݨ اے جو " اساں شاعری دے مکمل شعوری ذمہ داری ہووݨ دے نظریئے تے یقین رکھیندے ہیں ۔ تاں جو او سمّوں ترڑوڑ دے جدلیاتی عمل وِچ اپݨے وسیب تے اوندی مٹی نال ولا جڑسے اے کم یقیناً سیاسی ہوندے ، شاعری دے محض رمز تے معرفت ہووݨ کوں رد کریندیں ہوئیں ۔" اشوّلال فقیر اپݨے "جھوکر" اوندی شعری ریت کوں انڈین متھالوجی نال ول گنڈھیے ، فارم دے حوالے نال اشوّ دے تجربے لوک گیتیں تے کافیں وِچوں اپݨے رنگ چُݨدن ۔ اوندا آکھݨ اے جو اوندیاں اے نظماں اوندے اتی نسٹلجیا دے نال نال اوندے وسیب تے اوندی محرومی دا اجتماعی نسٹلجیا وی ہن تے او مارشل لاء وِچ جوان تھئے ۔ "چھیڑو ہتھ نہ مُرلی" کیہلاں ، کٹانیاں ، تے ، تہانیاں تے کنگلاں (اَج دے معنیاں وِچ ورکنگ کلاس) دی شاعری اے جیں کنوں اوندا سارا سوہݨپ چھک کراہیں اونہاں حوالے کیتا گئے ۔

پکھی واس

بھانویں ہووے پیکیچ پتَل دا
بھانویں تخت ہزارہ
نہ کوئی ماڑی ساڈے ناویں
نہ کوئی محل منارا
اَسّاں پِڑ دی پاہ وے ڈھولن
اَسّاں مِٹّی گارا
نہ وَس پیرے نہ ہتھ مُرلی
نہ کوئی اَنت کِنارا
رستہ ساڈے سِر دا سائیں
رستہ پیکیچ ہزارہ

سورج مُکھی

اَسّاں مُونجھ تماشاں والی
اَسّاں چُپ ای چُپ
سورج مُکھی اُوندے ناوِیں،
جیہڑا دُھپ ای دُھپ

اُنتھارہ

گُالیاں گھُپ لیائیں اندر
تندرائے بُھلاں دی مُونجھ
جیون کلّی کونج،
نہ سرمیاں نہ مُنگیاں ماہیں
نہ کوئی وَسدی جھوک
قبراں دے وِچ لوک
نہ کوئی اَپنا نہ کوئی سُونہاں
نہ کوئی ہار نہ جِیت
تندرو تندر پریت

جیوݨ نام اُڈاری
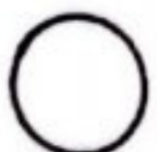
نیل وِنیل سمندر ساڈیاں اکھیں دے وِچ رووے
ساڈے اندر سدا مُسافر ڈُکھ دا انت نہ ہووے

بھانویں رات نہ مُکے جنگل دُھپ دھانوں دھانوں
وَرد ونڈاوݨ والے موسم آون یا نہ آون

ساڈے سِر تے چھت اسمانی کِتھاں بیٹھ چھانویں
ہنجوں ہنجوں ساڈا دِرشٹہ ساڈی موجھ دے نانویں

کِتھاں سورج برف پنگھاری کِتھاں شام گزاری
اَپݨا کم ہے اُڈدا رہݨ جیوݨ نام اُڈاری

بن باس

نیݨ جلے جل کیری تھکی گئے
دُکھ سمندر سُکے
اَساں اَپݨے اندروں تُر دیں
جھکھڑ جنگل دُنیاں مُکے
ذات دی دَرد نہ مُکے

حاکم حُکم سُنڑایا

چھجن گاون مینہہ تے ساونڑ
چیتر وِساکھ اُجایا
منصب دار منادی کیتی
حاکم حُکم سُنڑایا

پھُل درگاہوں ٹُٹ سکدے او،
ہار بنڑا نیں سکدے
"شاہ حسین" کوں پڑھ سکدے او
میلے مُگا نیں سکدے

○

پوہ دی جھڑی مناواں

پوہ دی جھڑی مناواں سائیں
پوہ دی جھڑی مناواں
بہہ پتھاری قصے آکھوں
مِٹھڑے مَن پکاواں
پوہ دی جھڑی مناواں
رس دی گنڈ بنڑ ساونڑی سرتی
نیناں وچ رچاواں
پوہ دی جھڑی مناواں
دھپ نکلے تاں چڑیاں نیوں
ویہڑے چنگا دھاواں
پوہ دی جھڑی مناواں

○

ازمیش دی ہک پئی رُت

پَر دی پوہ دی
ساڈے تل وچ کونجاں لتھیاں
سُدھ نہ لتھی ساول دی
اِت داری دی سرمی بسری
توں نہ آیوں رُسنڑ

اوٹر

روز نماشیں ہیرس اُتے
چڑیاں جھیڑا لادن
کانواں ہا مبھ اساڈا پورہیا،
تن تَل تے آ لہنڑے
انگنیاں چوگ چُڑے توں خالی
جیونْ پٹ پلوتا
رب سائیں ساکوں کیوں بنڑایو
اساں کیہڑے لیکھے
نہ سوہرے نہ پیکے۔

پکھی نہ ڈرایا کر

اساں پکھی اُڈترے
اپنویں گھر دی ہیر تے
لکھاں دی مُنجھ آ لہنڑے
آپ چا بُنیدے ہیں
آپ چا وِکھیندے ہیں،
اپنویں نہ توں ڈھول دے
ہتھاں کوں اُلار کے،
پکھیاں دے پلُوتے کوں
اپنڑے سِر تے چا یا کر
پکھی نہ ڈرایا کر،

مکھ مہاندرا

چن ہولی رت رنا دڑی،
چن سَین دا روپ تے رنگ
چن ٹکا بھاگ سہاگ دا
چن کٹھ مالا چن ونگ
چن تھل وچھاوے چاندنی
چن جنگل چھیڑے بکت
چن پڑ پڑ جھمر کھیڈدا
چن پل پل جاگدی اکھ
چن ماڑی تے چڑھ رزندڑا
چن کھلدا چالیں بیٹھ
چن ساوڑی، چھموں، سانوٹی
چن روہی تھل تے بیٹ
چن سب رتاں من بھاندڑا
چن سئیں دا مکھ مہاندرا

چندر جھات

وے نی چھوہر چندر چکورڑی
تیڈی لوں لوں عرش اڈراک
تیڈے اندر کھیڈ ملاپ دی
پئے کھیڈن چیتر وساکھ

تیڈے مکھ تے چھنی چاندنی
تیڈے سینے سبک تن پور
نت آپ کریں من منتیاں
نت آپ ونا دیں نور

نت بھرے اُپاری پریم دی
تیڈی سدا سہاگݨ ذات
وے نی چھوہر چندر چکورڑی
چن ویہڑے پاوݨی جھات
شالا وسدی رہوی رات

جیون اُنت نکھیڑا

کانہہ دے ویلک ویلک وچوں
سورج تھیوسے کیہڑا
پتنوں پار سبھائیں اُوندی
بیڑی ٹھیلے جیہڑا
پوہاں دے سنجھ روس رُسیچے
بن پوہاں کیا جھیڑا
جوں بہراں دا میل حیاتی
جیون اُنت نکھیڑا

محمد اسماعیل احمدانی

"قصہ ـــــ امر کہانی دا"

قصہ ـــــ شروع ایں پیا تھیندے کہ کتاب "پیت دے پندھ" وچ کجھ صنم تراشے ہم۔
دستورِ زمانہ دا تقاضا تاں اے ہا کہ "تراشیدم۔ پرستیدم۔ شکستم" تے عمل تھیوے ہا۔ پر بھولا
حُسن د خوبی پرست انسان۔ انہاں خود ساختہ مورتیں نال دل بگا بیٹھاں اتے کتاب "امر کہانی" وچ
نوک پلک سنوار تے انہاں کوں ای ادب مندر وچ سجا رکھیم۔ جیں پرستش (خود پرستی) دا مزہ چکھے اوں
کوں آپنے حُسن دی تکمیل دا شعور بھا گئے۔ دل جتھ جتھ عدم کمالِ حُسن دا احساس تھیے اتھائیں
سنگ تراش (صنم گر) دی خامی نہر نظری اے۔

حالانکہ:-

تم نے تیشے کی دھمک سنی تھی
بت نہ بنتے تو کسی قبر کا پتھر ہوتے

ہر صنم کوں آپنے صنم گر کنوں شکوہ ہوندے کہ میں ایں نہ ہو واں ہا۔ اوں ہو واں ہا۔ میکوں
ایں نہ بنا دیں ہا۔ اوں بنا دیں ہا۔ تھوں تہ عندلیب گلشن ناآفریدہ ـــ مرزا غالب فریاد کیتی
اے کہ ع نقش فریادی ہے کس کی شوخیٔ تحریر کا ۔ لیکن کوئی تعیر دا اوں ویلے تخلیق بݨدی
اے۔ جیر ھلے ایں دھرتی تے موجود معروضی تخلیق کار دے تخلیقی وجدان دا پوایا ہویا دیس،
پیرہن ۔ پیندے۔ ایں صورت حال وچ کوئی دی تخلیق کار۔ اپنی تخلیق یا صنم گر آپنے صنم دے خواہشیں
دا اسیر کیویں تھی سگدے۔ بس ـ کتاب "پیت دے پندھ" کنوں کتاب "امر کہانی" اتے ول مضمون
"امر کہانی" تئیں ـ ایں کشمکش دی ای تات اے۔

تراشیدم صنم بر صورتِ خویش
بہر رنگے کہ ہستم۔ خود پرستم

صنم خانہ دی ایں تات کوں در گھیر پیلوں تہ دل قصّہ دی صورت گری ایں پئی تھیندی اے کہ جدیدہ سہ ماہی سرائیکی بہاولپور۔ (شمارہ اکتوبر ۹۱ء تا مارچ ۹۲ء) دے مضمون لبعنوان "امر کہانی" وچ میڈے ہک تونسوی سجن کتاب " بیت دے پندھ" کوں عہد ساز کتاب قرار ڈتے۔ کتاب " چھولیاں" کوں سرائیکی نثر دے خزانے وچ قیمتی موتی آکھیئے۔ البتہ "سخن فہم" ہوون دے ناطے غالب دی طرز فداری نہ کریندیس ہوئیں دی۔ سرائیکی زبان وادب دے مرزا حوال بختیں دی قصیدہ خوانی کریندیں خوب خوب لفظی سہرہ بندی کیتی گئی اے۔ اتے مصنف کتاب نال پرانی خار دے ناطے۔ ذاتی تنقیص کا لوڑ۔ تحقیر دی کنڈی اتے تمسخر دے کمینہ دے خارہائے مغیلاں نال نوازیا گیئے۔ کہ غالب اتے ذوق کوں ترجیح کیوں ڈتی گئی۔ اتے کہیں وی زبان دے ادب دی تاریخ بارے۔ ابتدائی کتابیں وچ " اُستاد ذوق" اُتے " مرزا غالب" (علامتی تاں) بارے ترجیحی سلوک محسوس تھیوݨ۔ " تاریخ وے در گھے سوز وچ حسب معمول دی گالھ سمجھا ویندے۔ کوݨ غالب اے کوݨ ذوق اے۔ اینلا فیصلہ دی آپ وقت تے تاریخ کریندی۔ ترجیح اتے عدم ترجیح تاں فہمی معاملہ اے۔ اتے تاریخ دا حُسن ایہو ای تاں ہے کہ او معروض و موضوع دا سو کٹھا امتزاج ہوندی اے۔ ہتوں تاں باریار اتے ہر دور اچ لکھی ویندی اے۔ اتے ہر دفعہ اُوندے حسن اچ نکھار آندے۔ کوڈھا راتھلیندے۔ کہ کائنات وچ گل حُسن لبیا را اے اتے اساڈی تساڈی دا مانِ نگہ تنگ اے! تاں جو معروف مورخ ٹائن بی دی جگ مشہور کتاب " مطالعۂ تاریخ " (۳۰ر جلداں) دی حرفِ آخر نئیں سمجھی گئی۔ کہ ایندے وچ مادی جدلیات دے فلسفہ کوں رد کرݨ دی بین السطور کوشش تھلودی اے۔!

وقت دی دیوی دی ٹور دے کھسکار یا اڑان دی سرسراہٹ جا آکھو۔ نال جیڑھے نقوش۔ معروض حقائق یا انسانی اذہان تے ــــ ڈیندن۔ انہاں دے واضح اثرات۔ کتب تاریخ وچ عصر بہ عصر ڈیکھے اتے پڑھے ونج سگدن ــــ شبلی نعمانی دی کتاب " شعر العجم " تے پروفیسر محمود شیرانی۔ کتاب " تنقید شعر العجم " لکھی۔ ایتویں پروفیسر براؤن دی کتاب " تاریخ ادب عربی " (انگریزی) اتے مؤرخ

گبن دی کتاب "سلطنت روما دا عروج و زوال" (انگریزی) دے بعد انہاں موضوعات تے کتاباں لکھیاں گیاں جنہاں وچ عصری تبدیلیں کنوں علاوہ۔ فکرِ انسانی دے اہم موڑاں تے لاڑے دی پدھرے تھیندے۔ لیکن ایں سدھی سادھی گالھ کوں منڈ وچ دی بخل نئیں کرنا چاہیدا کہ دل دی طویل عرصہ تائیں اہمیت پہلی کتاب کوں حاصل رہندی ہے۔ بنیادی کتاب "شعر العجم"...... بعد وچ آون والی صرف "تنقید شعر العجم" ہوسی۔ شعر العجم نہ بݨ سگی کہ اولیت دا فخر صرف اصل کتاب کوں رہندے۔ البتہ غالب کوں اوندا فن بݨیندے اتے ول وقت۔ "امر کہانی" ناں صرف امر لوکیں دے امر ادب دی۔ سوشمی۔ سمولی اتے سبھر نور کہانی اے۔ ایں کوں جیکر "آبِ حیات" سمجھا گئے۔ تہ تشکریہ بہرحال ایں گالھ کنوں صرفِ نظر نئیں کیتا ونج سگدا۔ کہ "آبِ حیات" دا پیالہ ...... پیوݨ والا عمرِ خضر مانگیندے اُتے اندیشہ ہائے دور دراز وچ مبتلا سکندر۔ تاریخ دے شہر بابل وچوں خالی ہتھیں راہی عدم تھی ویندے — !!

بیدڑے تونسوی سچوں (صنم) کوں اوندی "انا دی اسیری" نعرہ انالحق دے نال نال لاموجود وی وکھائے جیویں تہ انہاں کوں احساس ہئی کہ جتلے تائیں لا نہ تھیسی۔ الا دی منزل نئیں مل سگدی۔ اول لا موجود دی کیفیت دا بیان سݨو :-

"جنہاں لوکیں کوں GIANT بݨا کے پیش کیتا گئے۔ تھی سگدے جو جڈاں سرائیکی ادب دی تاریخ دیانتداری نال لکھی ونڄے تاں انہاں دا ناں رعائتی طور تے آ ونڄے تہ وݙی گالھ ہے..... "

" ۶۰ کنوں ۷۰ دی ڈھائی دے جتنے ناں ہن انہاں دی زیادہ تعداد موقع پرستیں دی ہئی کہ جنہاں وچوں کوئی ناں وی ایں وقت سرائیکی وسیب تے کوئینی........

مضمون امر کہانی۔ ۲ ، ۱۳ سطر ۱۵، ۱۶، ۱۷

چلو گالھ مک گئی۔ مالھا پھر گیا۔ گئیں کیتیں تے۔ اے وی ݙیکھو ہے چلو !۔

(۱)۔ سئیں حسن رضا گردیزی (۲) سئیں سید نذیر علی شاہ مرحوم (۳) سئیں دلشاد کلانچوی۔ (۴) سئیں بشیر احمد ظامی مرحوم (۵) سئیں ڈاکٹر مہر عبدالحق (۶) سئیں صدیق طاہر (۷) سئیں کیفی جامپوری مرحوم (۸) سئیں مہر حسان الحیدری (۹) سئیں اختر بلوچ (۱۰) سئیں نصر اللہ خان ناصر۔ (۱۱) سئیں حیدر رانی مرحوم (۱۲) سئیں سرور کربلائی (۱۳) سئیں اقبال سوکڑی (۱۴) سئیں ممتاز حیدر ڈاہر۔ (۱۵) سئیں تحسین سبائے والوی (۱۶) اسماعیل احمدانی۔ اتے گھٹ کنوں گھٹ ہک درجن ٻے لکھاری۔

یاد رہے کہ اے سارے لوک ۱۹۶۰ء اتے ۱۹۷۰ء دے درمیانی عرصے دے نال ہن اتے اِنہاں کوں اِی امر کہانی وِچ GIANT بنا کے پیش کیتا گئے۔ سئیں عبیدالرحمٰن، مولانا نور احمد فریدی، واحد بخش بلوچ، سفیر لشاری اتے ریاض ہاشمی وی تاں ایں دَور دے نمایاں اتے معتبر ناں اِن۔ خُدا جاݨے یا میڈا ترنسوی سمجھݨ چاہندے۔ کہ اِنہاں وِچوں کون کون موقع پرست اِن۔ کون پاس اے۔ کون فیل اے۔ اتے کون رعائتی نمبریں (GRACE MARKS) نال پاس اے۔

(جیکر سردار نجم الدین خان دِیاں سرائیکی تحریک دے حوالے نال فکری۔ ثقافتی۔ تحریکی خدمات دا سئیں نصراللہ خان ناصر انکار چا کرے تہ وَل تُساں اے ناں حذف کر سگدو)

حقیقت اے ہے کہ سرائیکی تحریک دا ارتقائی تاریخ دی جیکوں وی معمولی شُدبُد اے او چا ݨدے کہ اِہے "موقع پرست اتے رعائتی پاس" لکھاری لوک۔ اِہو وی (جیڑھے زندہ ان) پوری طرح تحریک نال اِن۔ اتے فکری، علمی۔ ادبی۔ سماجی اتے نیم سیاسی جدوجہد وِچ پوری طرح بانہہ بیلی اِن اتے مقتدر حلیقیں تائیں گالھ کوں پُچاوݨ والے وی اے اِن کہ اِنہاں دا ناں معتبر اتے پُر وقار اے او بنیادی ستون اِن جِنھاں دے علمی ادبی۔ فکری۔ تحریکی اسٹرکچر دے اُتوں اساں تُساں انفرا سٹرکچر ساوݨ وِچ سو سِکھارے نظر دوں ——— ۱۹۷۰ء کنوں بعد بلکہ . . . .

۱۹۷۰ء کنوں پہلے والے دَور دا تسلسل اتے منطقی نتیجہ اے۔ البتہ تدریجی ارتقاء جیڑھا دا دَور۔ جو تصیو ٹائم۔ سو تھئے۔ جیکوں کوئی وی انسان صرف نظر نئیں کر سگدا۔ اتے نہ کتاب امر کہانی وِچ کیتا گئے۔ لیکن ماضی قریب والے دَور (۱۹۶۰ء تا ۱۹۷۰ء) دی بنیادی اہمیت اتے ہمہ گیر اثر اندازی کنوں انکار کرݨ دی تاں نہ دانائی اے اتے نہ دُت غیر جانبداری اتے منصف مزاجی اے ———

اِنہاں وِچوں ہک دی۔ نہ تاریخ کنوں اتے نہ تُساں کنوں۔ رعائتی نمبر منگدے !———

آدھݨ ہ۔ "اَنا الحق یا الاّ اَنا"۔ دی گالھ (لاف زنی) دی سُنڑوں ا۔

"۔ . . . . . اِیہ سرائیکی قومیت بارے جتلا دِڈا اڈا ٹیلاگ شروع تھیئے اے سبھ سرائیکی لوک سانجھ دے ترقی پسند سوچ رکھݨ آلے لوکیں دی ذات ہِ . . . . ."

(مضمون امر کہانی صفحہ ۱۴ سطر نمبر ۱۶، ۱۷)

" سینہا کنوں لوک سانجھ اتے لوک سانجھ تائیں جیڑھا سفر تھئے جتنی وݙی فکری تحریک

شروع تھیا! جیندے وچ متقدر سیاسی لوکیں وچ سرائیکی قومیت ہک سوال بݨ تے اُبھری"......

مضمون امرکہانی صفحہ نمبر ۶ سطر نمبر ۵، ۶

کتاباں "تھل کرن دریا" اتے "پچھیتڑ وستھ نڑل" سرائیکی ادب وچ عہد نامہ جدید دی حیثیت رکھیندن۔ خواجہ غلام فریدؒ دے بعد اِنہاں کتاباں جتلا اِچ دے سرائیکی ادب کوں متاثر کیتے۔ ایں توں پہلے ایندی کوئی مثال نئیں ملدی ...."

مضمون امرکہانی صفحہ نمبر ۱۶ سطر نمبر ۱۳۰، ۳۰

پورے مضمون دا نچوڑ وی ایہو اے کہ۔ اساکوں غالب (ناں اتے معنی۔ ڈوہائیں صورتیں وچ) اتے باقی پوری سرائیکی دنیاں کوں "ذوق" سمجھو ـــــ بلکہ بدذوق ـــــ کتاب امرکہانی وچ تحریک احیائے سرائیکی دے جدید دور (۱۹۶۰ء تا ۱۹۹۰ء) کوں آوندے رجحانات فکری اتے جدوجہد کوں آسانی نال سمجھݨ سانگے مختلف ادوار وچ تقسیم کریندیں ہوئیں اوندی خصوصیات۔ لاڑے اتے تفصیلات کوں حسب موقع پوری جامعیت نال بیان کیتا گئے ـــــ اتے ایہو ای عمل اے (تقسیم ادوار) جیڑھا مضمون نگار کوں ناگوار گزریئے۔ ایں ماتی تقدم تاخر وچ رولا پاکے اتے ہلا۔ گلا۔ واویلا۔ مچاکے اے ثابت کرݨ چاہندن کہ خواجہ فریدؒ کنوں اِچ ڈینھ تائیں سرائیکی تاریخ ادب وچ جو کجھ تھئے۔ او ساڈے دم قدم نال اے۔ حرف۔ حرف۔ ساڈی ای ذات اے۔ بیا سبھ فضول اے ــ! سرائیکی دا باقی سارا ادبی دفتر غرق تھی ناب اولا ــ!

پوری سرائیکی تحریک انہاں دی جھولی اِچ پا ڈتی ونجے تاں تہ ول کتاب امرکہانی ـــــ عہد ساز اتے قیمتی موتی دا خطاب حاصل کر سگدی ہئی۔ ایں کیویں تھی سگدا ہا ــ؟ کتاب نہ ای بات حاصل کرݨ سانگے نہ بلکہ سرائیکی زبان۔ ادب۔ تاریخ اتے تحریک دا ریکارڈ محفوظ اتے درست رکھݨ سانگے لکھی گئی ہے۔ ماضی دی امانت مستقبل دے حوالے کرݨ اتے سندے کہ جھݨ دی سطح تے لیہہ آئی اے تہ نہ تاں مورخ ادیب اپݨا نہ تاں مقام نئیں چھوڑ سگدا۔! دشنام دا ہک جواب دعاوی ہوندے ــ

مضمون نگار ایں مضمون دے صفحہ نمبر ۱۳ اتے لکھدے۔

"......... نہ ہی کہیں ہک AGE وچ دہشت ذور کھݨ یا سندے، جیڑھی تھول فکری تحریک بݨ اوندا انکیڑا نئیں کیتا۔ اتے درمیانی عہد اتے جدید کلاسیک کوں انہاں ان اِنج

کر کے نیتس ڈکھایا........"

ایویں محسوس تھیندے کہ انہاں کتاب پڑھی وی کوئینی۔ بلکہ آپنا اُتے آپنے سنگتیں دا ناں وڈے گو لیئے ـــــــــ حالانکہ پوری تحریک کوں ستّن وار اُدوار ERA وچ ونڈیا گئے اتے ہر دَور دِیاں خصوصیات اِجمالاً بیان کیتیاں گیئن ـــــــــ نمونتاً اے پڑھ گھنو:۔ـــــــــ

"......... اے ترتیجھا دَور ۱۹۶۰ء تا ۱۹۷۰ء ۔ کھول اکھ زمین دیکھ فلک دیکھ فضا دیکھ۔ دی کیفیت دا زمانہ ہا۔ جیندے وچ سرائیکی شعور دی اکھ پاک دھرتی دے اُفق تے اپنے آپ کوں ہک علیحدہ ثقافتی اکائی . . . . صفحہ ۹۱ تا ۹۷ ۔ اُمر کہانی۔

"......... . ایں چوتھے دور ۱۹۷۱ء کنوں ۱۹۸۶ء تائیں دے ابتدائی سالیں وچ کجھ ودھیک روشن خیال اتے ترقی پسند سبڈ ویکٹ والے . . . . . . ۔ (صفحہ ۱۰۲ تا ۱۱۳)

میڈے تونسوی سمجھن جیڑھے غالب نیال لوکیں ـــــــــ ؟؟؟

دی بزمِ خویش نمائندگی (خود ساختہ) کریندیں ہوئیں۔ داویلا کیتے اتے "بے انصافی". دوں وچا ئے۔ انہاں دے حوالے ناں (بینکوں میں پیارہ سجرا ناں ۔ ساجھ سینھا پارٹی ڈتے) امر کہانی ُ وچوں ہک اقتباس دی ڈتے۔ جیڑھا جو آپنی مظلومیت ثابت کرن کیتے انتہائی ناقص ۔ ادھورا اتے بے ربط ۔ ڈِتا گئے ۔ ہیٹھوں میں ایندا باقی حصّہ لکھداں ۔ وَل تُساں آپ انصاف کرو کہ ایہ انصافی کتاب امر کہانی ُ وچ متھی ُ کہ مضمون " امر کہانی " وچ ۔

"......... اے لوک کلھ لیطور (ANGRY YOUNGMAN) دے پڑ وچ داخل تھئین ۔ تحریک کوں فکری اتے ادبی میدان وچ بنیادی طرحاں متاثر کیتے نِنے اِسے اِیں وی ادا اگلی صف دے آپنے آپنے انفرادی توڑیں اجتماعی مورچے وچ ساکی جذبے اتے قوت نال ڈٹے ہوئے اِن ۔ انہاں دی فکری نہج ، جذبۂ نمونہ اتے قوتِ کار دا اظہار ۔ مسلسل تصنیفی اتے تنظیمی کماں دی صُورت تھیندا رہ ویندے . . . .

تحریک سرائیکی انہاں دے وجود نال تھاتا اُتے گُل رنگ رہ . . . .

. . . . انہاں دے معتبر اتے منفرد فکری وادبی تاریخ جغرافیہ کنوں کوں واقف نئیں ۔ کلھ دی اے ساگجھ سینھا پارٹی اجو کی تحریک سرائیکی دا کیفیر جھتی اُج آکھاندا اے ۔ جیندی ہک

مسلسل پڑا ڈِد ودی ہے۔ اتے سرائیکی زبان وادب وچ نشست ہک مکتبِ فکر دی ـــ!"

(کتاب امر کہانی صفحہ ۱۲۹)

ایں کنوں علاوہ انہاں دے ای حوالے نال ہک بیا اقتباس ملاحظہ کرو۔

"انجمن ترقی پسند مصنفین دے پنجاہ سالہ جشن کراچی وچ سرائیکی دانشوریں اتے ادیبیں کوں علیحدہ وفد دی صورت وِچ دعوت ڈِتی گئی۔ اتے صدارتی پینل وچ بلھا کے خطاب دا خصوصی موقع ڈِتا گیا۔ سرائیکی لوک سانجھ قائم تھئی۔ شاخاں کھلیاں۔ پروگرام۔ میلے منعقد تھین اتے جریدہ (کتاب لڑی) "سنجان" دا اجراء تھیا ـــ"

(کتاب امر کہانی صفحہ نمبر ۱۲۳)

صرف ۱۴۰ صفحے دی پوری کتاب "امر کہانی" کھنگال ودجو۔ کہیں وی بے گروپ دی اتلا ڈِڈی اتے درگھی مدلل مداحی نہ ملیسی۔ ییں اے سبھ کجھ ہک ادبی مورخ دی دیانت اپنے ذمہ داری سمجھ کے اعترافِ حقیقت طور لکھیے۔ کہیں تے متعودا نیٹس کیتا اتے جیکرا جال دی۔ ممدوح کوں مداح کنوں اتے صنم کوں صنم گر کنوں شکایت اے تہ دل آکھدا ویسی کہ تعریف سنڑ ہک چسکا ہے بیندا کوئی انت کوئینی ـــ،

پچھلے ڈو ڈہاکیں وچ جیڑھی رفتار نال شعورِ سرائیکیت اگوں تے ودھیے بلکہ اُبھرے۔ اُبھرے۔ جوان تھیئے۔ اوندے وچ تونسوی دانشوریں۔ ترقی پسندیں لوک سانجھیں (کیا اے ترئیے ہم معنی ان ـــ؟!) دا کردار بھرپور اے ہتھوں ناقابلِ فراموش اے۔ ڈیرہ غازی خان ڈویژن وچ لوک سانجھ دی کارکردگی بے حد موثر اتے بھرپور اے۔ باقی ڈو ڈویژنیں وغیرہ وچ وی معقول حد تائیں پہنچیئے تے۔ اتے اثر اندازی ـــ تاریخ دا حصہ اے۔ جیندا بیان امر کہانی دے آخری چالھی صفحات وچ حسبِ موقع محل پوری جلوہ گری اتے حشر سامانی نال موجود اے۔ لیکن اے آکھنڑ کہ "۱۹۷۰ء کنوں بعد جیڑھا سرائیکی ڈائیلاگ شروع تھئے او اساڈی ذات" ـــ کتلے حد تائیں حقیقت تے مبنی اے ایندے اتے الایا وچ سگدے۔ کیا ایں عرصے وچ جتلا دی سرائیکی ادارے قائم تھین۔ جرائد دا اجراتھیے معیاری کتاباں تصنیف تھین۔ کانفرنساں برپا تھین۔ یونیورسٹیاں وچ ہلچل مچی اے۔ سرائیکی شعبہ قائم تھئے۔ انہاں ساریاں دا اسو جھلا مانگواں اتے اُدھارا اے۔ اے صرف متاثرین ان۔ سرائیکی تحریک سانگے انہاں

دا آپنا — INITIATIVE کوئی کوئینی ۔ اے ترقی پسند ہیں ——— ؟؟

کنوں صرف مانگواں تانگواں لباس مذمتِ سرائیکی پاتی ودِن ——— !؟

(١) افراد وچوں ڈاکٹر مہر عبدالحق سئیں دے ادارے۔ کتابیاں کتے اُنہاندے شخصی سماجی روا...

(٢) جرائد وچوں ماہنامہ "سرائیکی ادب" ملتان دے مدیران۔

لکھاری اتے متعلقین و قارئین' خانپور دے جرائد و اخبارات ۔ افراد ادارے۔

(٣) شعبۂ سرائیکی اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور دے اساتذہ۔ شاگرد وغیرہ۔

(٤) ریڈیو۔ ٹیلی ویژن دیاں نشریات وغیرہ۔

(٥) سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور۔ سرائیکی لائبریری بہاولپور۔ مجلس سرائیکی مصنفین پاکستان مظفر گڑھ ۔ ملتان سرائیکی عوامی سنگت کراچی اتے ایں قبیل دیاں بیاں پورے ملک وچ قائم تھی۔ کم کرݨ والیاں ۔ اَن گھٹ انجمناں ۔ ایسوسی ایشناں۔ (علاوہ ازیں سیاسی سرائیکی پارٹیاں۔ خصوص سرائیکی قومی موومنٹ اتے پاکستان سرائیکی پارٹی) ——— دا ایں پرجنت دور وچ (١٩٧٠ کنوں اَج تائیں مجموعی طور سرائیکی ڈائیلاگ دے ودھارے اتے اثر اندازی والے CONTRIBUTION۔ کنوں کیوں صرف نظر کیتا ونج سگدے۔ تحریک احیائے سرائیکی تاں انہاں اجزائے ترکیبی بمعہ لوک سانجھ وغیرہ نال عبارت اے ۔ سال ١٩٤٧ء کنوں سرائیکی تحریک دے حوالے نال پاکستان دے عمرانی مطالعہ کنوں جیڑھے حقائق نشابر تھیندن ۔ اتے سرائیکی ڈائیلاگ دے سارئیں محرک قوتیں دا حال۔ کتاب امر کہانی دے صفحات ١٠٠، ١٠١، ١٠٢، ١٠٣ تے خصوصاً اتے پورے الباب ١٤ تا ١٦ وچ عمومی طرح مجملاً بیان تھی گئے۔

سچوں ! عصری سچائیں کوں قبول تے تسلیم کرݨ بذاتِ خود ہک وڈی آفاقی سچائی اے۔!

کتاب امر کہانی وچ بیان تھیئے ہوئے سرائیکی مکاتب فکر و ادب (اسکولز) وچوں ملتان اسکول تے بہاول... اسکول نال تاں کوئی چھیڑ چھاڑ نیئں کیتی ۔ کہ انہاں کوں تاں سنگھڑ ناں ئیں کنوں ملیں (جنوب) اُشہ... تونسہ کنوں اُبھے (شمال) اے دریائے سندھ کنوں لہوادے (مشرق) نال کوئی واسطہ کوئینی۔ انہاں تاں صرف "ڈیرہ اسکول" کوں چھک کراہیں تونسہ میونسپلٹی دی حدود وچ ان کے "تونسہ اسکول" بنا چھوڑ سیئے۔ شومئی قسمت کہ ایں "اسکول دی عمارت" تہ بیٹھی ہٹی ناناں اودی پیڑا دبجن ہا ——— !

البتہ انہاں ایں گالھ دی کوئی دلیل تیئں ڈتی کہ اے کیویں ڈیرہ اسکول نیئں۔ تونسہ اسکول اے۔

حالانکہ سئیں عزیز شاہد۔ سئیں اسلم رسولپوری۔ سئیں عاشق بزدار۔ اتے سئیں تاج گوپانگ وغیرہ ایں کتب نکردے اہم افراد ان اتے تونسہ شریف کنوں باہر دے ۔ رہاکو ان۔ حالانکہ ایہا اسکول دیاں کتاب "بہت نمایاں خصوصیت بیان کیتیاں گین۔ اصل گالھ اے ہے کہ انہاں کوں نہ ادوار ادب نال واسطہ لے اتے نہ مکاتبِ فکر نال ــ بس انہاں دے فکر و عمل دا معیار ایہو اے کہ۔ "رام رام جپنا۔ پرایا مال اپنا۔" ویسے سئیں ہوریں اُچ کلمہ زبان دی ایہو جئیں لکھدن۔ ـــــــ "میں راجا رام نہ مانہہ پرنتو بھوجن سو بھاوک سیلوک"۔ مگر بولیندے اے زبان نئیں کہ اُتھ ابلاغ دا مسئلہ پیدا تھیندت ــ اتے آپ حیثیت تحریر وچ ایں مسئلہ دے (ابلاغ) قائل کو نینی ۔ سئیں ہوریں دے ترقی پسند دوست دی ایں "عوامی" زبان دے تحریریں کوں پنجاب یونیورسٹی لائبریری وچوں پرانی جندق اور سنسکرت زبان دے ڈکشنریں نال سمجھن دے ناکام ترلے کریندے رہ ویندن ـــــــ دل دی کہیں دی پرنتو راج نیتی بیوک اتے ترقی پسندی تے کوئی حرف نئیں آنما ـــــــ ! دلے مچلے کہیں حد تائیں غیر تنقیدی ہن تے کہیں حد تائیں پرسنل دی ہن ـــــــ بقول اُنہاں دے صفحہ نمبر ۱۲ مضمون بنا ـــــــ کیا کریجے کڈاہیں کڈاہیں ریکارڈ درست رکھن واسطے انیویں کرنا پوندے) دل لکیدی الکھا ہے ـــــــ کیا اے کتاب امر کہانی دا متیاز نئیں کر ایندے وچ پہلی دفعہ سرائیکی نکر وادب دی خصوصیات دی بنیاد تے مکاتیبِ فکر (اسکولز) بنائن ۔ اتے ادوار مقرر کرکے اُنہاں کوں ارتقائے فکر دے معیار تے نشابر کیتے ۔ !

کتاب امر کہانی۔ ہک لٹریری ہسٹری ساگا اے ۔ زبان وادب دی عصر بہ عصر تاریخ کوں باندازِ فکشن بیان کیتا گئے۔ کہ کہیں ہی زبان دے تدریجی ارتقاء کوں ایں اسلوب وچ لکھیا گئے !؟ میڈے مطالعے وچ ایہو جئیں کوئی کتاب نئیں آئی۔ تہوں ایں کوں منفرد اسٹائل دی کتاب آکھیا گئے ــ سرائیکی زبان وادب دی تاریخ (عصر بہ عصر واقعات) کوں معروضی حقائق دے پیشِ نظر۔ پوری طرحاں کھوجن دے بعد ذمہ دارانہ انداز وچ لکھیا گئے۔ جیویں تاں ہر کتابِ تاریخ وچ موضوع ـــــــ (SUBTECTIVITY) یعنی مؤرخ دا نکتہ نظر وی شامل ہوندے ۔ ناتاں او واقعات کیٹلاگ ۔ انتھروپولوجی یا کجھ بیا سمجھی پودے کتابِ تاریخ نہ ہے سایں سانگے کتاب امر کہانی وچ ادبی تاریخ وی موجود اے۔ ادبی ادوار۔ اتے ادبی فکری مکاتیبِ فکر اتے ارتقائی تبدیلیں دا جائزہ وغیرہ ــ

(CRAFTMANSHIP) دی داد تاں ڈیوچا۔ ڈل ایندے فن ساخت
دے درکھاݨ پناٹے۔
گھر دا مستری = چلھہ دا وٹا نہ سمجھو۔ وسعتِ قلب اتے علوِ فکر پیدا کرو تہ ایں ساگا دا .SPAN دی
سمجھ آ ویسی اتے انفیل ٹاور دال .HEIGHT اتے ہنر (ART) دی !
جیکلا وستی رسولپور دے احمدانی قبیلہ۔ سرائیکی قلم قبیلہ کوں ڈو ڈے درجن کنوں زیادہ لکھاری ڈتن۔
(پوٹٹ ۱۱ احمد بخش بلوچ کنوں بنت احمدانی تائیں)۔ اتے پی کوئی وی اتلانکی وستی دے ربا کوا شہر ملتان
لاہور۔ ڈیرہ دی گالھ نئیں پئی تھیندی) ایں ادبی علمی پڑ وچ ایندے نال بر نئیں مچا سگدی تہ ڈل جتنا تو
کنوں تاں اکیس نیش نوٹیاں دیچ سگدیاں۔ کیا انھاں دا ڈوہ صرف ایہو اے کہ مصنف کتاب دی وستی اتے
اوندے "ٹبتر" نال تعلق رکھدن ـــــــ انھاں لفظ قبیلہ یا خاندان دی استعمال کینا ونج سگدا ہا۔
مولانا نور احمد خان فریدی اتے اوندے ڈو فرزنداں دا ذکر تھئے تہ اونکوں "جھگا" لکھئے دے۔
جیکر انھاں دے تہ تجھے لائق پتر دا ذکر تھیوے ہا تہ ڈل اونکوں دی "ٹبتر" بنا چھوڑ وہا۔ (لفظیں دا چناؤ تہ
قلمکار دی علوِ فکر اتے حرمتِ قلم دی گواہی ڈیندن) سئیں واحد بخش بلوچ ، اسلم رسول پوری، جمشید
احمد کمتر) بنت احمدانی۔ ہاشم چمن اتے اسماعیل احمدانی دے مطبوعہ کتب۔ رسائل اتے متفرق
رسائل اخبارات وچ مطبوعہ تحریری مواد دی مجموعی ضخامت، معیار، اہمیت اتے اثمات دے لئے
تحریکی خدمات دے پنجاہ سالہ دور کوں جیکر ۱۹۰ صفحات دی کتاب وچ صرف چوڈاں جاہیں تے بیان
کیتا گئے تہ ڈل کیڑھی بے انصافی تھی پئی اے۔ تساں تونسوی احباب دا ذکر وی تاں کتاب دے ڈو
درجن (۲۴، ۲۵) جاہیں تے آئے۔ (واحد بخش خان بلوچ ۱۹۷۰ء وچ عزیز الرحمان کمیٹی دا ممبر ہا اتے
کتاب ۱۹۸۶ء وچ چھپی اے) مضمون اوکھائی وچ جیڑھی گالھ سرائیکی دی عہد ساز کتاب "پیت دے
پندھ" کنوں شروع تھئی او مصنف کتاب دی "ذات دے پھیلاؤ" تائیں ان پنتی رہ۔ حالانکہ ایندا
کوئی دی جواز موجود کوئینا ہا۔ سوائے ذہنی پستی دے ـــــــ میڈے سرو قد تونسوی یاراں ! ا نشالا تیڈی
قیامت مثال قامت دی خیر ہووے ـــــــ لفظیں دے چناؤ اتے لب و لہجہ دی متانت تے بردباری
نال قلم دا تقدس برقرار رہندے۔ جیندے نال قلمکار دی شخصیت دا نسو تہتا امیج بݨ دے۔
جیڑھا کہ ہر سچے تخلیق کار اتے قاری کوں عزیز ہوندے۔ اساڈی پیار بھری مٹھڑی بولی تاں اکویں
ای سدا ئیں کنوں لفظیں دے پیارے رَوپ اتے لب و لہجہ دے مٹھاس دی امین رہی اے۔ ناتاں

ونکو ونک دے حروف الفاظ۔ تراکیب۔ جملے۔ تشبیہاں۔ استعارے اتے علامات۔ اساڈی امیر
بکیر ماء بولی سرائیکی دے حضور دست بستہ موجود رہندن۔ جیں کنوں بہوں کجھ عاریتاً گھن گدا ہیا گیا۔
کجھ نہیں لکھیا ونج سگدا ــــ الفاظ دے معانی۔ مفہوم۔ اتے انہاں دے محاوراتی اتے تمثیلی
استعمال سمجھ کے انہاں کوں استعمال کریندے کرو۔ (مطالعہ دی عادت پیدا کرو) تُساکوں خبر ہووے جو لفظ
جاہیں واکر تشبیہات۔ استعارات اتے علامات تاں BOOMRANGE اوزار مثل ہوندن۔
جیڑھے کوں چھوں تے ول نکے بے احتیاط شکاری کوں ڈی گھائل کرݨ دی صلاحیت اتنے رجحان رکھیدن۔ لیکن
نہ ...... اے تاں ظرف۔ ظرف دی گالھ اے!

کتاب امر کہانی وچ تُساکوں صرف خامیاں اتے کوتاہیاں نظر آئین۔ کوئی وی خوبی نئیں ڈسی۔
حالانکہ حق دے متلاشی اتے غیر جانبدار۔ منصف مزاج قارئین لطور مضامین۔ خطوط۔ مجلسی آراء
(جیندی تعداد سوئیں وچ اے) ایندے مواد۔ معیار۔ اتے اسلوب بیان دی بے حد تعریف کیتی اے۔
تُساں وی گھٹ کنوں گھٹ۔ آپݨی ماء بولی دے پہلے لٹریری ساگا دے انداز بیان۔ تکنیک۔ ڈکشن
اتے بُݨت وفارم کوں چاسارا ہوہا ــــ عہد ساز کتاب۔ اتے قیمتی موتی جہیں نثری کتاب دے
مُصنف دی ترجمی کتاب۔ جیڑھی جو اوں ساگی ٹرانس (TRANCE) وچ لکھی گئی اے۔ اتے تُساڈے
اپݨے آکھݨ موجب "پیت دے پندھ" دا تسلسل اے۔ تُساکوں ایں کتاب وچ عیوب پئے نظردن۔ کوئی رنگین
چشمہ تاں موجب پاتا ہویا ــــ کتاب تاں کتاب۔ تُساکوں تاں مُصنف کتاب وچ عیب پئے نظردن۔
انسان دی ذات اتے صفات دا آبلا وڈا انکار ــــ!! روحِ انسانیت کیا آکھسی ؟!
سچݨ! تنقید تاں توازن دا اعتدال دا ناں اے ــــ!!

کتاب امر کہانی وچ سرائیکی شعر وادب دی معتبر آواز۔ سئیں اشو لال فقیر دا ناں سہوا رہ گئے۔
جیں سانگے معذرت خواہ آں۔ حسنِ اتفاق اے کہ کتاب "آبِ حیات" پہلا ایڈیشن وچ وی نظیر اکبر آبادی
دا ذکر نہ تھی سگیا ہا البتہ سئیں ہوریں دی کتاب "چھیڑو ہتھ نہ مُرلی" اتے (۲) اجڑ گنگا پار دا" ــــ جریدہ
سوجھلا وچ چھپوا چُکاں ــــ بہرحال ایں "بھول چُوک" دی تلافی ــــ کتاب امر کہانی دے ڈوجھے
ایڈیشن وچ کر ڈتی ویسی جیڑھا جو ۱۹۹۳ء وچ چھپ ویسی۔

قصہ گیا جھُر ۔۔ اساں دل آلوسے گھر ــــ!

پر ولدیں ولدیں ـــــ ہک ہیا جھیڑا ہینڈرادی مُکائی چُلوں۔

تونسوی صاحب لکھدن:۔

".......دُنیا بھر دے آزادی دے تحریکیں وچ جو ترقی پسند دانشوریں دا کردار ۲۰ ویں صدی وچ کہیں بی تحریک اِتلامسا نہ نئیں کیتا۔ اتے ایہو فریضہ سرائیکی ادب وچ ترقی پسندیں ادا کیتے۔ ترقی پسندیں سرائیکی ادب کوں نویں اُفق ڈتن اتے مضبوط فکری بنیاد مہیا کیتی ہے........"

سچے ترقی پسندیں دے تحریک سرائیکی وچ بھرپور کردار کوں میں کتاب امر کہانی دے صفحات ۱۰۲ اتے صفحات نمبر ۱۲۱ ـ ۱۲۹ تے پُوری ذمہ داری اتے دیانت داری نال بیان کر کے ایں موضوع دا پُورا پُورا حق ادا کر چھوڑیئے۔ اہے صفحات ہک دفعہ وَلا پڑھو۔ اتے بہتر ایہ تھیسی کہ پوری کتاب پڑھو۔ جیکر اگے پڑھی وے تہ ولا پڑھسو ـــــ!

البتہ چلے نائیں مجرد ترقی پسندی دی گالھ اے اُوندی آول تعریف متعین کر ڈیوں۔ ول گالھ تھیوے ترقی پسندی دی تعریف (DEFINATION) صفحہ ۱۰۳ امر کہانی میں ڈسا داں:۔

(" وسائل رزق اتے ادارہ ہائے اقتدار وچ جمہور دا عادلانہ اشتراک"

ایں اصول دے تحت مقرر کردہ اہداف دے حصول دی جدو جہد وچ جو کوئی فکری۔ قلمی سماجی سیاسی۔ یا کہیں بی صورت مثبت صورت شامل رہندے ـــــ او ترقی پسند سڈیندے

ہر کوئی آپنے فکر و عمل کوں ایں میزان تے جا وزن کرے ـــ

البتہ ترقی پسندی دا سوشلزم نال اتے سوشلزم دا روس۔ چین ملکیں نال کوئی بنیادی مستقل تعلق کوئینی۔ اسے ڈوہائی (ترقی پسندی ـ سوشلزم) انسان دے فکری۔ معاشی۔ سماجی اتے سیاسی سفر دی ہک ارتقائی سمت دی نشاندہی کریندن۔ جیڑھا پندرہ صدیئیں کنوں جاری اے اتے صدیئیں تائیں رہسی۔ دھاپے دھوڑے تاں ہر سفر دا لازمی حصہ اِن ـــ شہاب ثاقب تاں سمجھ نئیں ہوندے۔ صبح کاذب دے بعد صبح صادق ضرور تھیندی اے۔

سوشلزم دا موجودہ گرڈ دھال ـــــ تاریخ دا جبر اے۔

وجوہات:۔ (۱) فارمولا (FORMULA) ـ نظریہ سوشلزم دے فارمولے وچ کجھ بنیادی غلطیاں۔

(۲) **زمان** :- (TIME)- وقت کنوں اگے نافذ کیتا ونجݨ - انسان اَجاں عصری - ثقافتی تے عملی طور تیار دی کو ہُنا ہا۔

(۳) **مکانیت** :- (SPACE)- ملک روس کہیں صورت اہی موزوں مقام نہ ہا- (دلائل ڈِتے ونج سگدن)-

(۴) **نفاذ** :- .IMPLEMENTATION :- نافذ کرݨ وِچ ناقابلِ تلافی غلطیاں تھیّن - انسانی تاریخ دے کہیں موڑ تے اِی جیکر انہاں ساریاں خامیاں دی اِصلاح تھی گئی - تہ ایہو تجربہ وَلا وی دہرایا ونج سگدے ــــ البتہ سوشلزم دے نفاذ دے موجودہ تجربے - انسانیت دے جسم وِچ سرمایہ پرستی دے گاڑیئے ہوئے خونخوار پنجے کُوں ڈھلا کرݨ وِچ وڈا اہم کردار ادا کیتے - جیندا عملی اظہار مختلف ممالک وِچ " سوشل ویلفیئر اسٹیٹ " دی صورت وِچ اَئے ــــ ترقی پسندی ہک فکری رویّہ اے تے سوشلزم بنیادی طرح ہک معاشی فارمولا یا فلسفہ اے - اے ڈو ہاں اِصطلاحات اصلاً ہم معنی نئیں جیویں جوزف اسٹالن - ترقی پسند اتے لیوٹالسٹائی سوشلسٹ (معروف معانی وِچ) نہیں آکھے ونج سگدے (سئیں نذیر لغاری نوٹ فرماوے)

مضمون دے ایں تسلسل وِچ تونسوی صاحب اگوں لکھدن -

"اے فیصلہ تاں وقت کریسی جو کیہیں اِگوں تے وَدھݨیں اتے کون گردِ کارواں تھیسی ......"

میں ایں کنوں سوا بیا کیا آکھ سگداں - کراو تہ اگوں تے وَدھ ݙِکھلوں - تاکہ وقت وی ایہو فیصلہ ڈیوݨ تے مجبور تھی ونجے کہ اے تاں ـــ اگوں تے مسلسل اگوں تے وَدھدے رہݨ والے (ترقی پسند) لوک اِن ـــ (صرف دعوےٰ کرݨ کافی نیئں) تاکہ نتیجہ اتے عمل آپ اِی اساڈے دعوےٰ (ترقی پسند) دی دلیل بݨ پووے - ایں نہ تھیوے کہ چھول تے ہِندے ہِندے - آپݨی قوم - زبان - ادب کلچر کُوں " منوسمرتی " اتے " ویدک دور " وِچ پچھاڈیوں - اتے فکر و عملِ انسانی کُوں ہک دفعہ وَلا دیوی - دیوتائیں دے دیو مالائی جال وِچ پھسا چھوڑوں - دل وقت اتے تاریخ اساڈے خلاف رجعت پسندی دا فیصلہ سُݨا چھوڑے !!

قصہ ـــ صنم اتے صنم گردی کشمکش دا ــــــ

ــــــ امر کہانی دا ـــ پورا تھیا۔

صورت نہ پرستم من	بُت خانہ شکستم من
آں سیلِ سبک سیرم	ہر چند کہ گستم من

قاسم جلال

رمضان طالب
دی شاعری

جیویں پت جھڑ دے موسم دے بعد ویرانیاں تے مونجھاں کوں ہاسیاں تے مسکاراں دا ولیس پواوݨ کیتے بہار دا موسم آندے۔ پونبلاں وچ ساہ پے ویندے۔ تتلیاں تے پھلاں دے جھومری جھمر تاڑی لاتے باغ دی رونق ڈوڈھا ڈیندن۔ پکھیاں دے گاوݨ روحاں کیتے امرت بݨ ویندن۔ اونویں اَج دا دور دی سرائیکی ادب کیتے نویاں رُتاں دیاں سوکھڑیاں گھن تے آئے نظم دا میدان ہووے یا نثر دی وادی، اَج دے ادیباں تے شاعراں ویلے دیاں لوڑاں کوں سمجھدے ہوئے آپݨاں فرض نبھاوݨ کیتے قلم دی ٹور کوں تکھا کر ڈتے۔

لکھاریاں دے قافلے وچ سئیں رمضان طالب ہوراں دا ناں سُنجاپو تے سِر کڈھواں ہے۔ طالب ہوراں دی اے خوش نصیبی اے۔ جو انہاں کوں سئیں نور محمد سائل جیہیں استاد شاعر دیاں علمی تے ادبی محفلاں توں فیض حاصل کرݨ دا موقع ملئے۔

انہاں دی شخصیت دی کتاب دے ورقے ولاؤں تاں ساکوں کلام دی اصلاح دے علاوہ استاد دے باطنی فیض دیاں دل چھک تے رنگیل تصویراں دی نظر آندن۔ طالب ہوراں دی حیاتی دے مکان اُچ جھاتی پاؤں تاں اساکوں انہاں دیاں خوبیاں دے منظر ڈیکھ تے اے اکھاں پوندے جو۔

ع ابھی اگلی شرافت کے نمونے پائے جاتے ہیں

سادگی، شرافت، انکساری — انہاں کوں ہک ذات اندر کٹھا کروں تاں ہک پیکر بݨدے تے اوں پیکر دا ناں ہے رمضان طالب۔

آکھیا ویندے جو کہیں شاعر دے کلام وچ اوندی شخصیت بلیندی اے۔ طالب صاحب دے کلام دا مطالعہ کروں تاں اے گال سو فیصد سچی لگدی اے۔ انسان دوستی، اسلامی سوچاں

تے کھرے خیالاں دے حوالے نال اُنہاں دی شاعری حیاتی دے اعلیٰ مقصداں دو رہنمائی کریندی اے
اُنہاں دا رسالہ "فریدزنگ" سرائیکی وسیب دی ترجمانی دے نال نال نویں نسل دی رہنمائی فرض وی ادا کریندا پے۔ فریدؒ سرائیکی سنگت
ڈیرہ غازیخان دی طرفوں چھپسن آلیاں کتاباں تے ادبی پروگرام سئیں رمضان طالب ہوراں دی ادب نال
اَݨ کھٹ محبت دے وݙے ثبوت ہِن۔

میݙی اُنہاں نال ڈیرہ غازی خان دی ہک ادبی تقریب اِچ ملاقات تھئی ہئی۔ او اتنی
محبت تے گرمجوشی نال ملے جو محسوس تھیا جو شیت اُساں مُدتاں توں ہک بئے کُوں ڄاݨدے
ہیں۔ ول اُنہاں دے سرائیکی شعری مجموعے "جھریٹیاں" دے مُطالعے دا موقع ملیا تاں اُنہاں دے فن
دے رنگارنگ پہلوواں توں شونہاں تھیم۔

سئیں رمضان طالب ہوراں کہیں ہک شعری صنف وچ آپݨیاں صلاحیتاں محدود نیں کیتیاں۔
حمد، نعت، کافی، غزل، گیت، قطعے، ڈوہڑے۔ اُنہاں ہر صنف وچ آپݨے مشاہدیاں تے تجربیاں
کُوں من کھسواں رُوپ ݙے تے قاری اگوں پیش کیتے۔ حمد دے علاوہ اُنہاں دیاں غزلاں
وچ وی عرفانی رنگ نشابھر نظر دے۔ اللہ سئیں دی رضا تے انسان راضی تھیوے تاں اُوکوں دُنیاں
وچ ای سکون دی دولت مل ویندی ہے۔ سئیں رمضان طالب فرمیندن۔

ہر تات کوڑی بات ہے
سچّی خُدا دی ذات ہے
سُکھ دی تمنّا کیوں کراں
ڈُکھ وی تاں اُوندی ڈات ہے

خُدا تے توّکل کرݨ والے کوں غیبی امداد ملدی اے۔ او نہ کہیں توں ڈردے تے
نہ دُنیا دے کُوڑے سہارے ڳولیندے۔

بقول رمضان طالب۔

اللہ دا ناں گھن کے طالب توں ڈھو بلا ڈے
بیڑے توّکلاں دے تھیندے ہمیشہ پار ن.

اخلاقی قدراں کوں چھوڑ تے انسان پریشانیاں دا شکار تھی ویندے۔ طالب ہوراں اَج دے انسان دیاں روحانی بیماریاں دیاں وجہاں وی ڈسن تے اُنہاں دا حل وی ڈسائے۔ کجھ شعر ڈیکھو۔

تربہہ اندر دی ویندی ہے مکائی
کھڑے ہیں گو سمندر دے کنارے

شرافت دا ہووے جے سر اُتے چھپر
تاں بچڑے کہیں دے اوارے نیں تھیندے

جا جا ہے نفسا نفسی،
ہر کئی نکھڑ دا ویندے

سچ گال جیکوں آکھوں،
اُلٹا او لڑ دا ویندے

معاشرے دے وگڑے ہوئے حالات ہر فرد کیتے ڈکھ پریشانی تے مکھ دا باعث ہوندن۔ اُنہاں شعراں وچ حیاتی دے ڈکھالے تے من سارے مسئلے پیش کر تے لکھن دا حق ادا کیتے۔ شعر ڈیکھو

جو سہرتے آندی پئی اے رات، روکو
وگڑ گئے ملک دے حالات، روکو

ڈکھ درد ازل دے ڈھاڑے توں گھن تے رہندی دُنیاں تئیں انسان کوں رت روائی رکھیندن۔ رمضان طالب اے جاندن جو اُتساں توڑے رووں، پٹوں، چیکوں، دھاڑاں ماروں۔ ڈکھ ساڈی جان نہ چھڑیسن۔ انہاں ہمیشہ سنگتی وانگوں نال نال رہنڑے۔ ہیں سانگوں اُنہاں توں جان چھڑاون دی بجائے

انہاں نال سونہہ سنگت رکھن تے ہک اٹل حقیقت سمجھ تے قبول کرن زیادہ چنگا ہے۔ رمضان طالب پریشان تے مونجھے تھیون دی بجائے ڈکھ تے سکھ دے فطری سنجوک کوں تسلیم کر مونے ہوئے ہِن۔

○

؎ خوشیاں دے نال غم ان، پھلاں دے نال خار ن
ٹھکڑے تے ڈکھڑے رل بل، بدھی کھڑے قطار ن

سئیں رمضان طالب ہوراں دی شاعری آسان تے اُمیداں دی شاعری ہے۔ انہاں کوں یقین اے جو ہک ڈینہہ سارے ڈکھڑے ٹل ویسن۔ فرمیندن۔ ؎

جھورے جھر ناں اصلوں غم دے
غم مہمان ان ہک ڈو دم دے

حُسن تے عشق ڈو ایجھے موضوع ہن جنہاں دے بارے وچ شاعراں بہوں زیادہ لکھئے۔ سئیں رمضان طالب وی چھوٹے اسلوب اچ حُسن دی من موہنی عکاسی کیتی اے۔
ایندے نال نال اُنہاں جُدائی دے ہاں ساڑ لمحیاں کوں شعری سانچے وچ ڈھال تے سردے تے بلدے جذبیاں دی ترجمانی کیتی اے۔ کجھ جوڑویں شعر پیش کریندا ں۔

کئیں کنسو جو پئی میڈے، تیڈے ڈلیں تے آون دی
میں پاگلا، تھیا زلفاں، کیتا سیجھاں سجاون دی

○

ہجر دا تیر دل تے جھل کھڑا ہاں
تہوں ہک پاسے متھی کے ول کھڑا ہاں

○

پیار کیتا ہِن جو ہے، اے طوق گل ہن پاتونے
پیت نبھاری ہے کیویں دنیا کوں اے ڈکھلاتونے

○

پڑھدا گیا جیئں پیار دا پہلا سبق

او ریہا ناں ڈل کہسیں کم کار دا

○

جیندی منزل عشق دا میدان ہے
اوکوں رستہ بھُل گیا گھر بار دا

○

پھس پیت پریت دی گاری وچ میں طوق ہجر گل پا آ
جو میکوں جان توں پیارا ہا، اوں میکوں دشمن جاتا

○

جاوید چانڈیو

سرائیکی لوک گیت

ڈونلڈ کینڈ لوک گیت دی تعریف بیان کریندیں ہوئیں لکھدے۔

" لوک گیتیں دا اہنگ انسانی دل وچوں پھُٹدے کراہیں لفظیں دے بے انت پتریں دی صورت وچ رکھنڈ ڈیندے۔ انسان اپنی زندگی وچ جیڑھا کجھ ڈیکھدے تے سُݨدے، اوندے احساس کوں اپنے تخیل دے ذریعے ظاہر کریندے۔ کیڑھا انسان ہے جیندے دل وچ پانی وچ تردے ہوئے ڈیڈریں دا راگ تے پھُلیں وچ بیٹھی ہوئی بُلبل دے گیت سُݨ کراہیں شاعری دی خواہش نہ جاگدی ہووے؟ گیتیں وچ ان ڈیٹھے دیوتائیں تے شیطانیں دے تصورات دی لبھݨ تے جنت کنیں دھرتی تک دے پندھ دی ساہ گھندن۔ گیت مرد تے عورت دے درمیان رشتے دی سونہپ تخلیق کریندن تے روح کوں ڈکھیں دے خوف کنیں آزاد کریندن"

گیت مہانویں کہیں زبان وچ ہووے او اپنے خاص علاقے دی داخلی تے خارجی ترجمانی کریسی یعنی گیت دھرتی دا مزاج رکھݨ آلی صنف ہے۔ " سرائیکی لوک گیت " دے پیش لفظ وچ ریاض انور لکھدن۔ " انہاں گیتیں ہیڈی دھرتی دے وسوں ڈھیاں دیاں دلیں وچوں جم گھدے۔ انہاں دے ڈونگھے جذبیں دا سیک گیتیں وچ تاپش ڈیندے۔ انہاں گیتیں وچ انہاں دے ہنجوئیں دے ڈیوے بلدے پئن تے انہاں دی مُسک دیاں ست رنگیاں پینگھاں گھنڈیاں پیاں ہن۔ انہاں گیتیں دے وچ دا دی سندھ دے ساد دے گیتیں تے لہندی ہوئی چاندنی دی ٹھڈی نیندر ہے۔ انہاں گیتیں کوں میڈے دیس دیاں کنواریاں شرینہہ تے نم دی گھاٹی چھاں بیٹھ بہہ کراہیں چرخہ کتیندیں ہوئیں گانویا ہے۔ اتے گبھروئیں کھمیاں دی چھاں ہیٹھ بہہ کراہیں ڈُہڑا گیا ہے۔"

لوک گیت دی تعریف کوں مختصراً اساں ایں طرح بیان کر سگھدے ہیں۔ بھاوے کہیں

وی دھرتی تے رہݨ آلے لوکیں دے عقیدے، ݙکھ سکھ، محبتاں، محرومیاں تے نہ پوریاں تھیاں سگھریاں خواہشات دا اظہار ہوندن۔ اے آپ وآپ ہاں دی حویلی وچوں نکلدن تے پورے وسیب تے خوشبو آلی کار کھنڈ ویندن۔ لوک گیت دی تعریف کوں تے سمجھݨ اتے وسیب نال ایندے تعلق کوں نشابر کرݨ کیتے اساں لوک گیتیں دیاں مختلف قسمیں دا تفصیلی جائزہ گھنسوں۔

ڈبلیو پی کرا دی کتاب "Form and Style in Poetry" وچ لوک گیتیں دیاں ݙو قسماں بیان کیتیاں ہن۔ پہلی قسم دے گیت او ہن جیڑھے وسیب دیاں اجتماعی، رسماں، ریتاں، تے روایتاں دا اظہار کریندن[1] جنہاں دی وابستگی کہیں مخصوص فرد یا تخلیق کار نال ہوندی اے۔ اساں سرائیکی لوک گیتاں کوں تے وسیب نال اُنہاں دی وابستگی کوں سمجھݨ کیتے اُنہاں کوں چار حصاں وچ ونڈ کرائیں ݙیکھسوں۔

۱۔ پہلی قسم دے گیت او ہن جنہاں دی بنیاد ایجھے انسانی جذبیں تے رکھی گئی اے جیڑھے آفاقی حیثیت رکھیندن۔ مثال دے طور تے محبت دے جذبے دے مختلف روپ۔ انہاں وچوں ماء دی محبت دا روپ ہک ایجھا آفاقی جذبہ ہے۔ جیڑھا پوری ݙنیا وچ ساݨجھا ہے۔ بالمزاک آہدے جو ݙنیا دا سبھ توں مٹھا گیت او ہے۔ جیڑھا اساں جمݨ دے بعد ماء دے مونہوں سُݨدے ہیں۔ سرائیکی لوک گیتیں وچ ایں جذبے دا اظہار "لولی" دی صنف وچ تھیندے۔

لولی ݙیندی تھیندی ماء واری   اکھیں تے رکھدی تیݙی جند پیاری

لولی ݙیندی وکھاں ہیں گھولی۔ لولی ݙیندی۔۔۔

۲۔ گیتیں دی ݙوجھی قسم کوں پی کرا دی تقسیم دے مطابق نمبر(۱) Ritual Tradition وچ شامل کیتا ونڄ سگیندے۔ آنہاں گیتیں دے وچ پورے وسیب دے لوکیں دیاں اجتماعی رسماں، ریتاں تے روایات شامل ہوندیاں ہن۔ پورے وسیب دیاں بنیاداں اُنہاں روایات تے رواجاں تے تعمیر تھیندیاں ہن۔ گیتیں دی ایں قسم دی ہک مثال پرݨے دے گیت ہن۔ جیڑھے شادی دیاں مختلف رسماں دے موقعے تے گائے ویندن۔ "سُولی وری" دی رسم دے موقعے تے ترمتیں مختلف ݙاج ݙیکھ ݙیکھ تے گیت وچ اُنہاں دا ذکر کریندیاں ہن۔ مثال دے طور تے گاہنیاں نال وابستہ اے گیت۔

---

[1] تے ݙوجھی قسم دے گیت او ہن

پوپا ہیں پیساں تے پا ٹھمکیساں — ڈیکھ کے ڈیکھیساں یار سجن کوں
چوڑا ہیں پیساں تے پا ٹھمکیساں — ڈیکھ کے ڈیکھیساں یار سجن کوں

۳:۔ لوک گیتیں دی تریجھی قسم او ہے جیندے وچ کوئی گمنام شخص کہیں تجربے کنیں متاثر تھی کراہیں اپنے جذبیں دا اظہار کریندے۔ ایں گمنام شخص دے انفرادی احساسات جڈاں اجتماعی شکل اختیار کریندن تاں لوک گیت دا روپ دھار گھندن تے ایہے لوک گیت اوں گمنام تخلیق کار دے ناں نال ٹر دے راہندن۔ سرائیکی لوک اصناف وچ گانمݨ، ڈھولا، سمّی تے مگرو وغیرہ تے سندھی وچ ہوجمالو دی صنف گیتیں دی ایں قسم نال تعلق رکھیندی ہے۔ ایں کوں اساں پڑکر دی تقسیم دے مطابق ڈوجھی قسم وچ شامل کر سگھدے ہیں۔ سرائیکی لوک صنف "مُجھڑو" ہک عورت دے ناں نال وابستہ ہے تے آوندے عشق دا اظہار ہے۔ ہیئت دے اعتبار نال ایں صنف کوں ماہیا وی آکھیا ونج سگھیندے۔

کوٹھے تے راہ گئی — مُلّاں قاضی مسئلہ کیتا — یار ہے لاوݨ گناہ گئی
کالے بدل پہاڑاں دے — ڈاڈھنگاں دے پھٹ مل ویندے — بول نہ ڈسرن یاراں دے

۴:۔ لوک گیتیں دی چوتھی قسم او ہے جیڑھی مذہبی جذبات تے عقائد نال وابستہ ہے برصغیر وچ اسلام دے آوݨ کنیں پہلے دی مذہبی عقائد دے تصورات لوک گیتیں وچ ملدن۔ فراق گورکھپوری لکھدن جو "جڈاں مہادیو کنیں پاربتی پچھیا جو میں تساں کوں کینجھی لگدی ہاں ؟ تاں انہاں جواب ڈتا۔ جیویں گیت دی کوئی لڑی۔" اسلام دی برصغیر وچ آمد دے بعد لوکیں دی زندگی دے ہر پہلو تے اثر پیا شعر و ادب دیاں نویاں مذہبی اصناف تخلیق تھیاں۔ مدح، مناجات، معجزہ، منقبت، مولود، نعت وغیرہ دے نال نال مذہبی لوک گیتیں دی روایت سرائیکی وچ "تُھڈ" دی صورت وچ وی اساں سامݨے آندی ہے۔ تصوف دے مرکز سرائیکی وسیب وچ صوفیاء دے آستانے لوکیں دے سماجی تے ثقافتی کٹھ دا مرکز ہن۔ اُنہاں مذہبی تہواراں تے عرسیں دے موقعے تے وسیب دے لوکیں دے خواب تے خواہشات جڈاں مذہبی عقیدیں اتے مافوق الفطرت آسیں تے اُمیدیں دا روپ دھار کراہیں سامݨے آندن تاں سرائیکی لوک گیتیں دی چوتھی صورت سامݨے آندی ہے۔

سلطان سخی سرور دے دربار دے گنبد تے کبوتر دانے چُگدے پئن، باہر ہک فقیر یکتارے نے خواجہ فریدؒ دی کافی گاندا پئے تے مزار دے سرہانے ہلکے ہلکے سوجھلے وچ ہک عورت دُعا

مشکدی پئی اے۔

ڈر سید دے دیکھاں چڑھیاں ... ہن دی ڈر تے آئی کھڑیاں
ڈنڈ ڈنڈ کھاون پال، کبوتر چگیدے ٹن ... چگ چگ ہوئے نہال کبوتر چگیدے ٹن
ڈسن ڈگا دربار چھل پئے پوندے نی ... تیڈی ماڑی اتے دار چھل پئے پوندے نی

لوک گیتیں دیاں انہاں چار قسماں وچوں، گیتیں دے مزاج، ہیئت تے مواد دا تعین کیتا
سگھیندے۔ تے سبھ توں ودھ اے جو گیتیں دیاں اے اصناف پورے وسیب دے منظر نامے کوں
وکھیڑ وچ گھن آندیاں ہن۔ لوکیں دیاں اجتماعی خوشیاں، انفرادی ڈکھ سکھ، اعتقاد، رسماں، ریت
تے آساں امیداں، سبھ کجھ انہاں گیتیں وچ لبھدے۔

"سندھی لوک گیت" وچ آغا سلیم لکھدن جو ابتدائی دور دا انسان گنگناہٹیں دے
ذریعے اپنے جذبیں دا اظہار کریندا ہئی۔ اساڈے موسیقی دے نظام وچ ایجھیاں دھناں ملدین جیڑھیاں
اوں دور دے انساناں دی یاد ڈویندیاں ہن۔ انہاں دھناں وچ بظاہر بے معنی الفاظ ہن۔ مثلاً دمن
دھی، تی، جھم، تم وغیرہ۔ موسیقی دے ماہرین دے مطابق موسیقی دا قدیم ترین نظام ترتیب سور مقرر ہے
ایں راگ دے حساب وچ الفاظ کیناں ہوندے ہن۔ اے صرف آواز دے لہڑ تے چڑھاؤ نال گانو یادی
ہئی۔ ہولیں ہولیں ایندے وچ الفاظ شامل تھیندے گئے تے لوک گیت وجود وچ آ گئے۔ انہاں گیتیں
دی بنیاد غنائی بول ہن۔ آکھیا ویندے جو دنیا دے قدیم ترین گیتیں دی بنیاد ڈوہا ترانے سُر ہن۔ ایجے
لوک گیت دنیا دیاں اکثر زباناں وچ ملدے ویندن پر وادی سندھ دے خطے وچ ہن ڈی ڈوں
تیاے مشری دالے گیت مل ویندن۔ ہک تحقیق دے مطابق سرائیکی شاعری دیاں مقبول صنفاں کافی، بیت
ڈوہڑہ وغیرہ دی لوک گیتیں وچوں نکلیاں ہن۔

لوک گیت کہیں جذبے دے بے ساختہ اظہار دا ناں ہے۔ ایس ای ہارٹ لینڈ "انسائیکلو
برٹانیکا" وچ لکھدے:

"ANTHROPOLOGY DEALING WITH THE PSYCHOLOGICAL PHENOMENON OF UN-CIVILIZED MAN."

ایں تعریف وچ آخری مرکب ڈیکھن آلا ہے۔ "غیر مہذب انسان دی نفسیات"۔ ایں نفسیات دا
اظہار لوک گیت ہے۔ ورڈز ورتھ نال پوری شاعری کوں غیر شہری یا دیہاتی بناونا چاہندے پر ہارٹ

لینڈز ایکوں مٹھڑا لوک گیتیں نال منسوب کریندے ۔ جیویں اکھیندے جو ہر معاشرے دے پہلے دور وچ ہر لکھاری لازمی طور تے ہک شاعر ہوندے ۔ کیوں جو اوندی زبان قدرتی طور تے ای شاعری دا درجہ رکھیندی ہے ۔ اے عوامی زبان لوک گیتیں دا ذریعہ اظہار ہے ۔ بڈ جھے لفظیں وچ وسیب دا اظہار وسیب دے لوکیں دی زبان وچ تھیندے تے زبان دی روح تے اصل آندے لوک گیتیں وچ ہوندی ہے ۔

ڈھینہ ڈِس گیوں پور پیندہ	بازار دکیندیاں گندلاں
ہو ڈھولا !	ٹُدتاں لایاں تی

سریم تے سریم دے پھُل ۔ سریم دا ساگ تے گندلاں سرائیکی وسیب دے دیہات دے منظر نامے دا حصہ ہن تے ایہو لوک گیتیں دا نِشابر وصف ہے ۔ جو او وسیب دے منظر نامے کوں ایں پیش کریندن ۔

سرائیکی پڑھݨ آلیں کیتے

سہ ماہی "سرائیکی" تُساڈا اپنا رسالہ ہے ۔ ایندکوں اگوں تے ٹورݨ کیتے اتے سرائیکی ادب دے ودھارے سانگے اپݨی سالانہ خریداری قبول کرتے سرائیکی زبان دی سرپرستی کرو ۔ سالانہ خریداری کیتے مبلغ پنجھاہ روپے (۵۰/=) دا منی آرڈر منیجر سہ ماہی "سرائیکی" "سرائیکی ادبی مجلس" جھوک سرائیکی، بہاولپور دے نال بھجوا ڈیو ۔

ریاض محمود سندھڑ

مست توکلی
بلوچستان دا درویش عاشق

بلوچستان دی شاعری دی تاریخ وچ اُنویہویں صدی دا ڈُوجھا ادھ مست توکلی دا دور ہے۔ مری قبیلے دا اے بلوچ شاعر حُسن تے عشق دی دُنیا دا ہک منفرد شاعر ہے۔ مشرق دی شاعری وچ عشق تاں بنیادی حیثیت رکھیندے پر عشق دی جیڑھی روایت مست قائم کیتی اے۔ اُوندے بعد اوں راہ تے ٹُرن آلا کوئی بیا کینی نظردا۔

غالب آکھیا ہئی

کون ہوتا ہے حریفِ مئے مردِ افگنِ عشق
لب ساقی پہ مکرر ہے صلا میرے بعد

مست دے عشق کوں ڈیکھن دے بعد اے آکھیا ونج سگھیندے جو غالب دا اے شعر یقیناً شاعرانہ تعلّی ہے۔ سمّو ، مست دے عشق دا محور تے مرکز ہے۔ سمّو اُوندے مجاز دی حقیقت اتے حُسنِ ازل دی علامت اے۔ ایں سیلانی بلوچ شاعر دی شاعری دا آغاز سمّو دے عشق نال تھیندے تے سمّو دے سہارے ای او حقیقت دیاں منزلاں طے کریندے۔ اتے سمّو دے مرن دے بعد اُوندی شاعری دی قوّت مُک ویندی اے۔ بھرونی قبیلے دی اے خانہ دار حسینہ ہک پری ہوئی زال ہئی۔ روایات دے معاشرے وچ پہاڑیں کنیں دی سخت بلوچیں دے سماج وچ ہک شادی شدہ عورت نال عشق، دھرتی تے قیامتاں چاون دا انگوں ہئی۔ پر مست دے جذبے دی سچائی اُوہیں سماج کنیں اپنی دارفتگی تے بے خودی دی کیفیت کوں منوا گھدا ہئی "طوق علی" دے بجائے مست دا خطاب حاصل کیتا۔

ذکیہ سردار بلوچ دی مذکورہ کتاب وچ بہوں سارے ایجھے واقعے بیان کیتے گئن۔ جنہاں دُوں ثابت تھیندے جو بلوچستان دے معاشرے وچ مست دا مقام ہک صاحبِ حال صوفی دا ہئی جیکوں

بلوچ تسلیم وی کریندے ہن۔ اے وی ممکن اے جو بہوں سارے واقعیں وچ نمکوکیتی کم گو تھا گیا ہووے پر مست دا زمانہ انگریزیں دا زمانہ ہئی۔ تے اُنویہویں صدی دا چھیکڑی اُو ھ ہے۔ ایں دور وچ خواجہ غلام فریدؒ سرائیکی شاعری کریندے پے ہن تے غالب دی اُردو شاعری دا دور ہئی۔ مست خواجہ فریدؒ دا پوری طرح ہمعصر ہے۔ تے تذکرہ نویس بہوں حد تائیں اُنہاں دی سوانح کوں مرتب کر سگیندے ہن۔ اتے اُوں دور دے بلوچ سماج وچ دی مست دی بہوں عزت ہئی۔ سرجمال خان لغاری جہیں بلوچ سردار وی اُنہاں دی بہوں عزت کریندے ہن۔ ذکیہ سردار ہک واقعے لکھیئے جو مست ہک ڈینہہ ڈیرہ غازیخاں دے علاقے "چوٹی" وچ سرجمال خاں لغاری دے مہمان ہن۔ نواب صاحب اپنے نوکریں کوں آکھیا جو اَج مست دا امتحان گھنئے جو او اپنی محبوبہ سمو دے عشق وچ کامل ہن یا کینساں؟ نواب صاحب ڈیرہ غازی خاں کنوں ہک بہوں حسین کنجری منگوائی تے رات کوں مست دے کمرے وچ بلہا چھوڑیونیں۔ مست جڑیں جیلے اپنے کمرے وچ گئے تاں نوکریں باہروں در بند کر ڈیتا۔ سولہاں سنگھار کیتی۔ سنگری بنڑی حسین طوائف اپنے ناز تے ادا ئیں نال ایں بلوچ عاشق کوں پر چاون تے رجھاون دی تنوارِی، آپنا ہر حربہ تے ہر حیلہ کھایس پر مست اچانک جلال وچ آگئے تے مست اُٹھ دا نگوں مُنہ وچوں جھگ نکلن پے گئی۔ مست دی اے جلالی کیفیت ڈیکھ تے طوائف بے ہوش تھی گئی۔ اُتے نواب صاحب طوائف کوں باہر کڈھوایا تے مست دی کیفیت دُرست تھئی۔ ایں واقعے دا ذکر کریندیں ہوئیں او آکھیندن!

سمل دے عہدان نہ مجھوریاں — پر دیر دے گندرخ عادتیں رتاں
دوست ہر اُنتھ کہ جاندی دو اُنتھ — شومری چھار روشاں ناپا یبدار

"دیرے دیاں گندیاں رتاں کیتے ہین سمو نال وفا دا قول نبھں تروڑ سگیندا۔ دُنیا دا رنگ روپ تے شان جیا دڑیہاڑیں دے ہن۔ دوست تاں او ہے۔ جڑھا ہمیش دوست راہسی۔"

ایران یا ہیاں زبانیں دے ادب وچ معشوق شاہد بازاری ہوندے تے اوندے نال سویں لوکیں دا تعلق ہوندے۔ بلوچی معشوق تائیں رسائی تلواریں دی چھاں ہیٹھ تھیندی ہے۔ تے ایہا حقیقت پسندی بلوچی شاعری وچ وی ہے۔ بلوچی شاعری کوں پڑھن کیتے بلوچی خلوص۔ بلوچی دل تے بلوچی ماحول دی لوڑ ہے۔ ایندے وچ تصنع نئیں ہوندا۔ ملٹن اعلیٰ شاعری کیتے ہک شرط واقفیت، اصلیت یا سچا جذبہ دی رکھدی ہئی۔

جیندے بغیر سچی شاعری وجود وچ نئیں آ سگھدی۔ ایہا گالھ بلوچی شاعری دا خاص وصف ہے۔
ہک بلوچ شاعر جو کجھ آکھیندے اوندے وچ اصلی حقیقت ہوندی اے ایہو گالھ اوندے
وچ جوش تے اثر ہوندے۔ یونانیں "ہیلن" دے حسن کوں شرائے دیاں جنگاں دے ذریعے
لافانی کر چھوڑیا ہئی۔ ہومر دے دور وچ یونانی اہل دل قوم ہئی۔ جیڑھی ہک حسین عورت دی خاطر
اتنی وڈی مہم جوئی کر سگھدی ہئی۔ کرسٹوفر مارلو دے ڈرامے "ڈاکٹر فاوسٹس" دے
وچ جیر ویلے ہیلن سامنے آندی اے لافانی جملے آہدے۔

"WAS THIS THE FACE, THAT LAUNCHED A THOUSAND SHIPS.
AND BURNT THE TOPLESS TOWERS OF ILLIUM......"

مست توکل دی شاعری وچ اوندا وجود شرائے دا میدانِ جنگ ہے۔ تے سمو دا چہرہ
جیڑھاں اوندے سامنے آندے تاں پوری کائنات دا ذرہ ذرہ اوندے وجود وچ کٹھا تھی ویندے
ترجمہ۔ "میں ایجھا ترساہاں جو ست دریائیں دا پانی پی گھنے وی بیڈی تریہہ نئیں مکدی
کھوہیں اتے تنگ گھاٹیئیں دے پانی کوں اتنا پیندا جو پانی جھکا تھی ویندے پر سمو دے ہتھوں
پانی دا ہک ڈیڈی تریہہ وسما ڈیندے۔"

○ "سوہنی ہے تیڈے بدن دی خوشبو شالا اے میں کنیں کڈاہیں وی نہ نکھڑے"

○ "تیڈے ہاں دا سرکار ہمیشہ میڈی سنگت وچ ہووے،
تیڈی قربت نیڈیاں اکھیں وچوں اندھارے مکا چھوڑیں"

○ "اکھیں دیاں پتلیاں کوں جڈاں چیندی ہیں تاں درہیں دیاں تموکھاں لہہ ویندین۔
سمو تیڈی آواز اینویں ہے۔ جیویں سنجھ ویلے کوئی ستار چھیڑ ڈیوے۔

○ "اکھیں وچوں نینہہ نہ نترے
متاں دل دے تار ترٹ ونجن"

مست دے چودھار گھنبڑی ہوئی کائنات تے پورا بلوچ معاشرہ اوندے وجود وچ کٹھا تھیندے
تاں سمو دا روپ اختیار کر گھندے۔ انہاں کوں اپنی قوم، وطن تے سرزمین نال وی بے پناہ وابستگی ہئی۔
بلوچستان دے پتھریلے پہاڑیں نال او اتنی محبت کریندے ہن جتنی سعدی تے حافظ شیراز ایران دے

ساول نال سینگرے ہوئے با غیس نال کیتی اے۔ جیویں فرید دی شاعری وچ چولستان دا ہر نقشہ کوہ طور بݨ تے سامݨے آمدے تے لطیف دی شاعری وچ سندھ دی خوشبو آندی اے۔ اینویں ای بوچھان دا ذرہ ذرہ مست دے دل وچ دسدے۔ انہاں دی شاعری وچ عندلیب گل لالہ تے نرگس کیتی۔ بلکہ جڈاں وی سمّو دا ذکر کریندن تاں اپݨی دھرتی دیاں تشبیہاں ڈیندن۔ سمّو دے حسن دے اظہار آنہاں کیتا اے۔ کاکل شبگیر، زلف عنبریں جہیں تشبیہاں نہیں ورتیاں بلکہ اکھیندن جو :۔

ترجمہ ”ساڈی محبوبہ اپنیاں زلفاں کھنڈی ہوسی۔ کالے ناگ وانگوں انہاں کوں ہریندی ہے۔ انہاں زلفاں دیاں نوکاں آرا وانگوں تکھیاں ہن۔“

○ ”اوندیاں بیندیاں زلفاں (لئی وانگوں ہک سوہݨا پہاڑی بوٹا) وانگوں لٹرکدیاں ہن۔“

○ ”تیڈے ڈوہائیں ہتھیں دے کنگݨ میجاہ وانگوں سوجھل ہن۔

گردن دے چاندی آلے تعویذ، بدلی آلی رات دیاں بجلیاں وانگوں تاڑیاں کریندن۔“

○ ”تیڈے سونے روپے ٹکڑے تے جھمکے بہوں سوہیندن۔“

○ ”تیڈے پھل (محبوب) دی نشانی رتیاں لیکاں والیاں اکیں ہن۔

سرمے دی سلائی وانگوں سدھا نک، ڈو کمانیں وانگوں، ابرو نال رلیے ہوئے۔“

تمائے لڑیاں آلے چاندی دے تعویذ میڈے یار دے سینے سوہیندن
تے کیڑ جہیں جتی حستی میڈے یار دی کونج جہیں گچی وچ ٹھاندی ہے۔

بلوچ تہذیب وچ گھوڑے کوں بہوں اہمیت حاصل ہے۔ گھوڑیں دے شوقین اے قوم بہوں محنت تے کوشش نال گھوڑے پلیندی ہے۔ جڈاں گھوڑی دا بچہ پلیندن تاں اوندی سانبھ تے پرورش وچ کوئی کسر نہیں رکھیندے۔ اوں بچے نال بہوں پیار کریندن۔ کولے گھاہ تے مکھݨ کھیر ماکوں رلا تے اونکوں کھویندن۔ اوندے پیریں ہیٹھ داری وچھیندن تاں جو اوندے ملوک سُمب زخمی نہ تھیون تے اونکوں تکلیف نہ تھیوے۔ سمّو دی نزاکت دا ذکر کریندیں ہوئیں مست توکلی ایہی تشبیہہ استعمال کریندیں ہوئیں اکھیندن۔

○ ”اونکوں ایجھی پرورش دی لوڑ اے، جیویں نوزائیدہ بال کوں پلیندے
اونکوں ایجھی سانبھ دی لوڑ اے، جیویں گھوڑی دے بچے کوں سنبھلیندے“

عرب دے مشہور شاعر زہیر بن ابی سلمیٰ بہترین شعر دی تعریف اے کیتی ہئی جو "جیڑھے شعر تُساں مرح وچ آکھیے ہن۔ اُنہاں وچوں بہترین او ہن، جنہاں کُوں سُنڑ تے لوک دے ہاں وچوں نکلے جوا اے حقیقت ہے۔" شعر دے وچ اے سچائی تے حقیقت مست دے کلام وچ ہر ہر جاتے نظر آندی ہے۔ سمو دی تعریف اُنہاں دی ہر غزل دا موضوع ہے۔ ننے آکھیا دینج سگھیندے جو جمالیاتی بنیادیں تے مست توکلی بلوچستان دی تہذیبی جمالیات دا نمائندہ شاعر ہے۔ حُسنِ ازل دی گول اُوندے ہر مظہر وچ کیتی ونج سگھیندی ہے۔ جو فرید سئیں کنیں جیڑھا جمالیاتی شعور اے، حُسن ازل دی تلاش دی تنزّپ ہے۔ او کیرڑ، کنڈے تے پوہن کُوں وی رنگ لاڈیندے تے ریت دے ٹبیں وچ وی جھوکاں آباد تھی ویندن۔ اینویں مست توکلی دے کلام وچ بلوچستان دی خاک دا ذرّہ ذرّہ حُسنِ ازل دی تشریح تے تعبیر کریندا نظر آندے۔

ہر وڈے شاعر دا نگوں مست توکلی دے کلام وچ وی اپنے عہد دا بھرپُور شعور نظر آندے۔ بلوچستان دا قبائلی معاشرہ تے سرائیکی وسیب اتے سندھ دی سیاحت دے اثرات وی اُوندی شاعری وچ ملدن۔ او حُسن تے عشق دا شاعر ہے۔ پر اُوندی سیلانی زندگی۔ سیاحت تے سمو دی یاد دی بے قراری وچ نگری نگری دی مسافرت، اُوندے شعور تے اثر انداز تھیندی اے۔ ایندا اظہار اُوندی شاعری وچ بہوں جائیں تے تھیندے پر سمو دی یاد ہر مقام تے اُوندی ساتھی تے غمگسار رہے۔ اوندا فلسفہ "ہمہ اوست" دا فلسفہ ہے۔ ہر شئے دے وچ اُونکوں یار دی گول ہے تے یار دے باجھ ع " ہئی سبھ کُوڑ کہانی!" ہے۔

ترجمہ ا۔ عہدِ شباب ہے تے میڈیاں مُچھاں مُنڈیاں پئین
میڈے دل وچ سیر تے شکار دی ہوس ہے۔
ساوے میرانیں دی سیر کریندا ہویا میں سندھ دے صحرائیں تائیں ونج پُہتم۔
شُتریں بھریں میں سخی سرور دے محلیں تائیں گیم۔
کرہوں قطاراں شتر دیاں ویندن انہاں تے کجاوے لڈیئے ہوئے ہن۔
کجاویں وچ نازنیں دیاں ہلوڑ زا لیں جھوٹریاں پیاں ہن کیا انہاں وچوں کہیں دے ہاندرے سمو نال رلدن؟ سمو دا بدل تاں کتھائیں لبھڑ نال نئیں لبھ سگھدا!

ڈاکٹر سلیم ملک

صلاحیں

مُلک جہانگ دے ایں زمانے اِچ ہِکّا شئے مفت پئی مِلدی اے تے او ہے صلاح۔ تُساں مکان بنڑا ونڑاں ہووے یا کھوہ کھٹا ونڑاں ہووے۔ وپار اِچ ہیر مارڑاں ہووے یا ست بسم اللہ آکھے تے وَسدے ہمسائے تے دعویٰ ٹورنا ہووے۔ بھنڑیجے دا عقیقہ کرنا ہووے یا بال دی شادی اِچ ہتھ پاونڑاں ہووے۔ صلاحیں ڈیونڑ آلے ہر موقعے تے کھکھیرآلی کار ویڑھ ڈیندن۔ اسیڈی ایہا ذرّی مجبوری عقل جیڑھی ٹُھکدی وَڈی اے اُوں کوں حیران تے پریشان کر ڈیندن۔ لالہ چِیتا گردان کر ڈیندن۔ صلاحیں دے ہُوا جھلوڑے اِچ بندہ مُوندھے کھلے آنگوں ہتھی ڈیندے۔ کڈاہوں ایڈے ویل دے۔ کڈاہوں اوڈے پھتک دے۔ بہہ بہہ تے ٹھڈّے شُکارے بھریندے تے دل آہدے۔ "یارو، ہُنڑ ہیں کراں تاں کیا کراں؟"

نکلدے سیالے دی گالھ اے۔ بیڈا منسات سوہجا کنڑکیں دے گاہ گہاتے داندا تھیّا تاں بال کوں سکول اِچ سٹنڑ دا خیال آئیس۔ نہ جانڑ جو ہِک ڈینہہ کچاری اِچ پچھ بیٹھا۔ ہاں سئیں! اے ڈساؤ۔ مَیں اپنڑے بال کوں داخل کراواں تاں کِتھاں کراواں؟" اللہ ڈتے دا تھاکوں پتہ اے، جھٹ ولدی ڈیندے۔ آکھنڑ لگا۔ "سائیں! ہِن اپنڑے دری آلے پرائمری سکول اِچ چا سٹ۔ بھیا کتھاں گھِن ویسیں؟ ماسٹر حمید ہوں ویلھے داخل چا کریسے۔ داخلہ بے معلومہ اے تے فیس اِی بس ملامت اے۔ اللہ اللہ خیر سلّا۔" پٹواری اپنڑی بندی ویڑھ دے بستے اِچ رکھی تے آکھنڑ لگا۔

"سوہجا! جے میڈی گالھ ہتھ لگی تاں بال کوں شہر پٹھ تے کہیں پرائیویٹ سکول اِچ پڑھا۔ اُتھا انگریزی دی کِٹ مِٹ مارنڑ سِکھ گیا تاں کل کوں خدا کیتا کہیں نہ کہیں نوکری کوں پھنبا وِنج لیسے۔"

مولوی صاحب دی اے گالھیں سنڑ دے بیٹھے ہِن۔ او کینوں چُپ رہن ہا۔ پہلے تاں اُنہاں

وڈا سارہ "جزاکم اللہ" آکھ نے آپݨی میندھی آلی ڈاڑھی تے ہتھ پھیر یا تے ول تسبیح رولݨ لگ پئے۔

"سوہݨا! اے ساری دنیاداری انتہائیں پئی جُڑ مریسے۔ کہیں اتقادوں کجھ نہیں چا وکھݨا۔ میڈی منیں تاں بال کوں "مدرسہ فرقانیہ" اچ مُنَث۔ ایں کوں دین دا علم سکھا جو ایہا اصل شے ہے باقی سب کوڑ اے۔ اے دین ہمیش کم آوݨ آلی شے ہے۔"

چوہدری صاحب حُقّے دا گُڑ گُڑ کرتے آپݨیاں چھیاں اکھیں چا نوٹیاں تے حکمی طور تے فرمایو۔

سوہݨا! سُنڑیں سبھ دی۔ پر کریں اوہا جیڑھی میں آکھاں۔ گالھ نہ تھیویں۔ کہیں دین لہریں نہ آویں۔ تے بال کوں سکول اچ ناں سٹیں۔ بال کوں پڑھاوݨ آلا ورقہ پھاڑ چھوڑ۔ کیوں جو چھوکرے چار حرف پڑھ گئے نیئں تے ردل پچھے نیں۔ تیڈا گیڑھا پالیس اجڑ ہے۔ ایہو ہک تاں پتر دَدا ٹھکدی۔ اے دی شہری سینڈھاں کڈھ تے کڈاہیں مِنّھ ڈُبے گیا تاں تیڈا اچھکانہ بچ سسی۔ زمین دا ایہو یارہ اِتھائیں رل ویسی تے توں چریا تھی ویسیں۔"

ہر کوئی مشورے دی اے راندا اینویں رچائی بیٹھا ہا تے صلاحیں دا گھا پیندا پیا ہا۔ تے میکوں آپݨی وستی دی مائی چندل یاد آگئی۔ جیندیں آل اولاد کوئی نہ ہئی تے آوندا گھر آلا وی پچھلیں کنڑ ڈکیں کوں رضا تھی گیا ہا۔ تیڈے میڈے ٹکر تے نانی چندل دی گزران ہئی۔ پوہ دی ہک رات کوں حکم خدا دا ایں تھیا جو مینہ پوو وسیا تاں ساری رات ہکا تار کھڑ گیا۔ نانی چندل دا کوٹھا کچا ہا۔ بلال دی چھت مینہ کوں کیا جھلے ہا۔ بڈھڑی شہدی ساری رات پُسدی رہی تے رسی کنوں "پٹی پٹی" کریندی رہی۔ سویلے سجھ پوتھی کڈھی لوک پرنالے ٹھاوݨ، کندھیں کو ٹھیں چڑھیے تاں ڈیکھݨ تاں کیا ڈیکھݨ جو نانی چندل اپݨے اگواڑ اچ داٹ پئی مریندی اے۔ لوکیں کوں صلاحیں ڈیوݨ دا بہانہ مل گیا۔ ہک آکھیا اینکوں کاڑھا پلاؤ۔ "جو مسی" دا سنکا لگے۔ بے آکھیا ماکھی چٹاؤ بُت اکڑ ریگے۔ کہیں شُتعاں ساری جنگلی کبوتر دی بھاجی کھواؤ۔ ادھ رنگ سٹ پیا مریندے۔ کوئی آکھے دم کرداتے مولوی صاحب کنوں تعویذ گِھن آؤ۔ ایں تے اللہ لوک دا اثر تھی گے۔ ڈِہے ناوے کینویں واٹ پئی مریندی اے۔ منشی نوردین فوروبین اڈے ٹیکے دی گالھ پیا کرے۔ تے جاناں مراسی ہوشاندے دی مرلی ہیٹھا وجادے۔ یار ہیلی انہاں صلاحیں اچ سمبر دے رہ گے تے بڈھڑی شہدی دم دے ڈِتا۔

گالھ کنوں گالھ نکل دی اے۔ پچھلے ڈینہیں چراغ دین نال عجب تھئی۔ اوندا ننڈھا پتر سعودیہ

اِچ پا پیسہ پیا کھیندے کوئی تاں وَت اے وی آہدے جو اوعربیں دی مال زکوٰۃ وی گھدی رکھدے تے اد میتیں دے دَر تے کھڑتے نمازیں کنوں پِندا دی ہے۔ کوڑ سچ اللہ کوں پتہ پر ہیلی پیسہ اُوں تے مینہہ آنگوں وَسیندا پے۔ ہِن چندری دی ڈِدھی کوں پیؤ کوں پیسیں دی پوری جھل پئی اس تے اکھوا پیئیس "اَبّا اِنہاں کوں کیتھائیں کم چالا۔" پیو اُوندا شہدا عقل اِچ ہیں ہیں آنگوں تھوڑا۔ ایہا ہوا کچار ہِی اِچ کِڈھ بیٹھے۔ وَل تاں سائیں اللہ ڈیوے تے بندہ گھنے، صلاحیں دی اینڑ کھل گئی۔ کہیں آکھیے مٹھیاں دا وپار کر۔ کہیں آکھیے دھوڑ چھائی دی ہٹی کھول۔ کہیں آکھیے بھیڈاں رکھ۔ کہیں آکھیے بکریاں پال۔ کہیں زمین دا بارہ دھارنْ دی صلاح ڈِتی۔ تے گھرکوں نواں نکور بنڑوانْ دی نصیحت کیتی اے۔ منشی نور دین شہر وِچ پلاٹ گھن گھتنْ دا مشورہ ڈِتے۔ ماسٹر حمید پرائز بانڈ گھننْ دی صلاح ڈِتی اے پر مولوی صاحب چھنڈک تے حوالے کم شرع شریعت دے خلاف اے۔ مامے گانور دھی دا ڈاجھ دا سطے چھلہ گا نمبڑاں بنڑ دانوں تے زور ڈِتے تے آکھیئس۔

گالھ نہ مُکی۔ سوتنے کوں ڈیہنوں دیہنہ سجا لگدی ویندی اے ہن موقع ای۔ کوئی سمل پدھ جا۔

چراغ دین صلاحیں دے جھمراِچ وَیڑا تیہا وَدا ہو وے تے کوئی دگ نہ سُجھس جو کیڑھے کم ہتھ پاوے۔ کیڑھی ذات سبِدا اے۔ آخر اے راند ایں مُکی جو اوہا رقم اُوندے ماسٹر لباس لاتے گھن گھدی تے آپنْ بیگھو آلی زمین دے شوقی اِچ ٹھپے تے زمین گھری کرا گھدی ایس۔ تے ایں چراغ دین کوں صلاحیں ڈیون آلے دے آن وِسمنْ۔

صلاحیں ڈِیونْ او ہتھ چھوڑ گالھ اے جیں دا سطے کوئی آگا پچھا نہیں سوچنڑاں پوندا۔ بس کئیں تے ہتھ رکھ تے صلاح دی کوک مار چھوڑیندن۔ جیکوں ڈیکھو صلاح ڈیونْ دی کوہاڑی مونڈھے تے چائی وَدّے۔ تُساں ذرا مشورے دی لاٹری بلا وَجا وَل ڈیکھو کینویں صلاح دی کوہاڑی دھو کڈھیندے۔ بلکہ ایجھے لوک صلاحیں دی غلولی گل اِچ لٹکائی وَدِن۔ تُساں صلاح سانگوں سولے آئے تے اُنہاں مشورے دا غلولے چھکے اِچ پاتے تو ایڈی عقل دی اکھ اِچ ٹھک کڈھا۔

فی زمانہ جینویں ہرشے ترقی دا ترلہ پی کریندی اے۔ اینویں صلاحیں ڈیونْ دے شغل دا دی ترقی آلے پاسے مُنہ اے۔ سائنس دے سنڑیے، معاف کریجو، سائنس دے پڑھیے آہدن۔ صلاح ڈیونْ ہک سائنس بنڑ گی اے۔ پر جیڑھے ہیں آنگوں سائنس مردود کنوں پناہ منگدن تے آرٹس اِچ

ان گھمریاں مریندن ۔ اد صلاح ڈیوٹ کوں ہک آرٹ سمجھدن ۔ بلکہ کئی تاں مارشل آرٹ جاتی
ڈدن ۔ نے جے صلاح گھنݨ آلے کوں انہاں دی صلاح ہتھ نہ لگے تاں اوں کوں مارشل آرٹ دسا
ہک ڈوں ہتھ لا وی چھوڑیندن ۔ تاں جو اونکوں اگیتے واسطے سبق آ ونجے ۔ اے گل کوں جاہ
تے جوڑ وکلائے ہِن سانگوں تاں سکھمدے پن جو کل کوں جیڑھا انہاں دی صلاح ناں منیسے اوں کوں
پہلی پیلیئیں نال بھلے سن ۔ تے اوندا ڈون جاپا نئیں آنگے گو ٹِے سن ۔

مکوی گالھ کوں ایں مکیجے جو صلاح ڈیوݨ ہک پچھڑ کم اے ۔ تے صلاحیں ڈیوݨ آلے اینویں
لوں مریندن جینویں کماند اچ گیدڑ روڑ دِن ۔ جینویں پمٹیں اچ تیلیا لگ ونیدے ۔ جینویں لوسن
جیت پئے ویندن ۔ صلاحیں دی ڈکھݨ گھل پودے یا مشوریں دا اتھالھ پودے تاں اسیداں
تو بجھیجھ ویندے ۔ ایجھیں صلاحیں کوں آساں پرے کنوں سلام کریندوں ۔ جیڑھیاں چھلنڑ جوگ
نہ رکھن ۔ اصلوں بیر گھن ونجن ۔ جھگا میت کر چھوڑن ۔

جھلار

ڈاکٹر سلیم ملک دے انشائیاں دا پہلا مجموعہ عنقریب
شائع تھیندا پے ۔ ایں کتاب وچ انہاں دے منتخب انشائیے
شامل ہوسن ۔

ملݨ دا پتہ :۔ جھوک سرائیکی ۔ سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور

سخن فرید دا

نواز کاوش

خواجہ غلام فرید دی شاعری تے فکر تے بہوں سارے لکھاری اپڑیں اپڑیں انداز وچ کم کریندے رہن۔ جیندی وجہ نال خواجہ سئیں دا کلام، انہاں دا فلسفہ، موضوعات تے حیاتی کوں آسانی نال سمجھیا ونج سگدے۔ رحیم طلب دی کتاب "سخن فرید دا" ہیں سلسلے دی ہک کڑی ہے۔ مضامین دے ایں مجموعے وچ سئیں رحیم طلب نے خواجہ سئیں دی شخصیت تے فن کوں سوہنڑیں انداز وچ پیش کرݨ دی کامیاب کوشش کیتی ہے۔ ۱۴۴ صفحیاں دی ایں کتاب وچ ۱۳ مضمون ہن۔ تے ہر مضمون توں پہلے شاعر بے بدل حضرت خواجہ سئیں دا سکیچ وی بݨایا گئے۔ کتاب دے شروع وچ دین محمد شاہ سئیں نے "ہک سوہݨی کاوش" دے عنوان نال مصنف دی تخلیقی کاوش دی تعریف کیتی ہے۔ انہاں دے مطابق "سخن فرید دا" ہک اچھی کتاب ہے جیندے مضامین وقتاً فوقتاً مختلف جرائد وچ شائع تھیندے رہے ہن اے انہاں مضامین دی اہمیت ہے کہ انہاں کوں ہک جاتے کٹھا کر ݙتا گئے تاں جو فرید شناس علم دی تریہہ مکا سگن۔

"میݙی گالھ" دے ناں نال خود سئیں رحیم طلب لکھدن جو میکوں اج کنوں اٹھ سال پہلے اے خیال آیا جو میں خواجہ سئیں تے لکھے ہوئے مضمون ہک کتابی صورت وچ شائع کراں لہذا میں خواجہ سئیں کوں نہایت غور نال پڑھنا شروع کیتا۔ کتاب دے مضمون انہاں دے گھرے مطالعے تے فکر دا نتیجہ ہن۔ اساں اے تاں نہیں آکھ سگدے جو "سخن فرید دا" فریدیات دے حوالے نال بہوں وݙی حوالے دی کتاب ہے۔ لیکن اتنا ضرور ہے جو خواجہ سئیں دی شاعری دے موضوعات تے فکر کوں کٹھا کریندے مصنف نے خواجہ سئیں تے کم کرݨ کیتے رستہ ہموار ضرور کر ݙتے۔ رستہ ہی ہموار نہیں کیتا بلکہ ایرے دا کم کر ݙتے۔ ہݨ انہاں تے مزید کم کرݨ ناقدین واسطے آسانی دا موجب ہے۔

سرائیکی زبان دے مہاندرے محقق سئیں دلشاد کلانچوی نے "فریدیات وچ ودھارا" دے عنوان نال لکھے جو ایں کتاب دے مضامین پڑھ تے اساں حضرت خواجہ غلام فرید دے فکر، اسلامی سوچ، مسلک، تصوف، حب رسول، عشق خدا، انفرادیت، داخلیت، تے خارجی مظاہر کوں چنگی طرح سمجھ سگدے ہیں۔ مصنف نے فرید سئیں دی شیریں بیانی، رنگین کلامی تے تصوف دی چاشنی کوں ایں انداز وچ پیش کیتے کہ کتاب خواجہ فرید تے حوالے دی کتاب بݨ گئی ہے۔ اپڑیں مضمون دے آخر وچ جتھاں انہاں دا ناں ہے اتھاں ۱۹۸۵ء درج کیتا گے حالانکہ

کتاب ۱۹۹۱ء وچ شائع تھئی ہے اگر تاں اے سہو تھئے تاں ٹھیک ورنہ ایں گالھ دی سمجھ نی آندی جو ۱۹۸۵ء کیوں لکھیا گئے۔

چھوٹے چھوٹے تے مختصر مضامین دی ایں کتاب وچ سئیں رحیم طلب نے فکر و نظر دے عنوان نال فطرت تے انسان دے تعلق کوں اظہار کیتے تے خواجہ سئیں دے کلام دی روشنی وچ انسان دی عظمت حضور دی عقیدت تے پیغمبراں دی شان کوں بیان کیتا گئے۔ انسان کوں اپڑیں مقام دی سنجاݨ تے دنیا دی بے ثباتی تے بے وفائی کوں جیں انداز وچ خواجہ سئیں نے محسوس کیتے ایں مضمون وچ اوں فکر کوں پیش کیتا گئے۔ اے دنیا ھک تماشا ہے ھک خواب ہے تے ھک بلھانگ ہے، فریندن

تھل ماروداسارا پینڈا تھیسم ھک بلھانگ

قرآن و حدیث دے حوالے خواجہ سئیں کول جا جاتے ملدن، کیوں جو انسان کوں رشد و ہدایت تے احکامات الٰہی ایہے سرچشمے ہپیندن تے اساں اپڑیں آخرت انہاں دی روشنی وچ چنگی کر سگدے ہیں۔ قرآن و حدیث ھک مکمل ضابطہ حیات ھن تے انہاں تے عمل کرتے اساں سرخرو تھی سگدے ہیں۔

روہی تریہہ، پندھ، کلھیپے دا استعارا ہی نہیں بلکہ روہی خواجہ صاحب دے نزدیک فطرت دے حسن دا ڈوجھا ناں ہے اتھوں دے واسی، زیور، تہوار، پیلوں، کھمبیاں کیا بلکہ ہر چیز کوں خواجہ سئیں غور نال ڈیکھدن تے جڈاں تریسی روہی تے جھڑدیاں گجکاراں آندن تاں آسوں پاسوں خوشیاں جھمراں پاوݨ لگ پوندن، ٹوبھے تار متاراں تھی ویندن بک تے گائیں مجھیں ساول وی دولت کوں ڈیکھ تے پھنڈیاں نی سماندیاں۔ آپ آھدن

دشت بیاباں ڈسن بہاراں، بوٹے بوٹے سہنس تواراں
راحت ہوئی ہے تار متاراں، چولے انگ نہ ماندا ہے

ھک بے مضمون وچ رحیم طلب نے خواجہ سئیں دے عشق کوں حوالہ بنڑا کے آکھے جو انہاں دا عشق مجازی پوڑھی ہے عشق الٰہی دی، تے جاجا تے عشق دے اشارے جیڑھے ساکوں خواجہ سئیں کول نظر آندن انہاں دی منزل او مقام ہے جیڑھا انسان کوں خدا دے قریب کر ڈیندے۔

شاعری دے بارے وچ آکھیا ویندے جو اے لفظاں دی جادوگری ہے۔ بعض دفعہ شاعر خود اپڑیں لفظاں نال پیار کریندے۔ خواجہ سئیں نے اپڑیں کلام وچ جیڑھے لفظ ورتے ہن او سرائیکی زبان دا سرمایہ ھن، ترکہ ھن انہاں کتھائیں تاں شعوری طور تے ایندا اہتمام کیتے تے کتھائیں روانی تے بہاؤ وچ ابھے ابھے لفظ انہاں دے کلام وچ ہن کہ اساں داد ڈیتے بغیر نہیں رہ سگدے۔ مختلف شعری صنعتاں دا وی انہاں اپڑیں کلام وچ خیال

رکھے لفظاں دی تکرار نال وی شاعر اپڑیں کلام وچ موسیقیت تے سوز پیدا کریندن، خواجہ سئیں آھدن

حک ہے حک ہے حک ہے
حک وی دم دم سک ہے

شاعری علامتاں، استعارے تے تشبیہات دے گاہنڑیں پاتے سنگریج وینندی ہے خواجہ سئیں نے وی اپڑیں شاعری کوں انہاں دے زیور پواتے ٹھکائے تے سوہنڑاں بنڑائے۔

تصوف خواجہ سئیں دی شاعری داھک بھوں وڈا حوالہ ہے۔ تصوف خدا تک رسائی داڈو جھاناں ہے۔ خواجہ سئیں دا تصوف رجائی پہلو رکھیندے مختلف دانشوراں نے ایں فلسفے کوں اپڑیں اپڑیں انداز وچ پیش کیتے۔ خواجہ سئیں اپڑیں مرشد نال وڈے خلوص تے محبت نال پیش آندن تے ایہا مرشد دی محبت ہی انہاں دے کلام دا محور ہے

فخز جہاں قبول کتوسے، واقف کل اسرار تھیوسے
ہر جا نور جمال ڈٹھوسے، مخفی راز تھئے اظہار

خواجہ سئیں دی اردو شاعری پنے بھوں گھٹ توجہ ڈتی گئی ہے حالانکہ انہاں سرائیکی دے نال نال اردو شاعری وی کیتی ہے گو اردو شاعری سرائیکی شاعری دے مقابلے وچ پھکی ہے لیکن انہاں دے کلام وچ وی وسیب دی خوشبو محسوس کیتی ونج سگدی ہے۔ مصنف نے خواجہ سئیں دے اردو کلام تے وی ھک سوہنڑاں مضمون لکھ تے انصاف کیتے۔

انہد مرلی شور مچایا، خواجہ سئیں دے اکھان جمالیات دی جھلک، خواجہ سئیں بحیثیت شاعر، ہفت زبان ایجھے مضامین ھن جیڑھے مصنف دے گھرے مطالعے کوں ظاہر کریندن، تے فرید سئیں نال پیار کرنڑ والیاں واسطے سرمایہ ھن۔ پیلے تے کلیجی رنگ دے خوبصورت ٹائٹیل تے خواجہ سئیں دی تصویر بھوں خوبصورت ہے۔ اے سوہنڑیں گٹ اپ وچ چھپنڑ والی کتاب سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور نے شائع کیتی ہے۔ ایندے سکیچ ضمیر ہاشمی بنڑائے ہن تے اے کتاب علی بھائی پرنٹرز ملتان توں شائع تھئی ہے کتاب دا مُل پنجاہ روپے رکھا گئے۔ کتاب دے ہر صفحے تے خواجہ صاحب دی نکی جئی تصویر تے سرائیکی حرفاں وچ صفحے نمبر لکھے گئن جھڑے کتاب دی خوبصورتی تے انفرادیت کوں ظاہر کریندن۔ اے کتاب عام قاری دے نال نال طالب علماں واسطے وی بھوں اہمیت رکھیندی ہے تے اساں آکھ سگدے ہیں جو رحیم طلب سئیں بھوں محنت نال "سخن فرید دا" پیش کرتے محنت سجائی کیتی ہے۔

محمد اسلم رسولپوری

سئیں ایڈیٹر سہ ماہی "سرائیکی" بہاولپور

اُمید اے خیر نال ہوسو۔ ڈُو ڈِہی مدبعد "سرائیکی" وَلا ملیے۔ بہوں خوشی تھئی اے۔ ایہ سرائیکی دے بنیادی ستونیں وِچوں ہِک رسالہ اے۔ ایندی آپݨی تاریخ اے۔ ایندا احیاء دی ہِک تاریخی کارنامہ اے۔ ایندا زندہ راہوݨ وت بہوں ضروری اے۔ جو ایہ سرائیکی زبان تے اُساں لوکیں دی شناخت اے۔ مبارک ہووے۔ جو تُساں اینکوں وَلا جیندا کیتے۔ ایندی زندگیوں اگر میڈے "خون" دی لوڑ پووے تاں پیش کر ڈیساں۔

رسالے دی گٹ اپ اُتے کتابت دا معیار پہلے کنوں ڈھیر چنگا اے اُتے ایہ گالھ تاں خوشی دی اے۔

تساکوں شاید علم ہوسی جو میڈا ڈھیر تھوڑا بہوں سرائیکی زبان ادب نال تعلق اے۔ اُتے خاص کر تحقیق تنقید اتے سرائیکی لسانیات نال۔ ایہو وجہ اے جو میں سب کنوں پہلے آپݨی پسند دا مضمون سرائیکی دا رسم الخط پڑھیم۔ مضمون چنگا اے۔ محنت نال لکھیا گئے۔ اتے رسم الخط تے سرائیکی رسم الخط دی تاریخ بیان کریندے۔

سئیں اسماعیل احمدانی دی کتاب امرکہانی بارے وی ہِک مضمون موجود اے۔ خیال ہا۔ صاحب مضمون ہِک مشہور اہل قلم اے۔ کتاب دا فنی اتے ادبی حوالے نال سوہݨا تنقیدی مضمون ہوسی مگر محسوس تھیے جو ایہ مضمون کہیں نامعلوم ناراضگی یا ہدایت اُتے کتاب دے امیج کوں خراب کرݨ واسطے لکھیا گئے۔ کیا تُساں ڈسا سگدو۔ جو ایہ جئیں ڈو ڈِہی کتاب تے ایہ جیڈا وڈا تاں: اینجھا مضمون لکھ سگدے۔ کیا ایہ کوئی تحقیقی یا تنقیدی مضمون اکھوایا ونج سگدے۔ میڈا خیال ایہ اے۔ آپݨے رسالے دا ادبی معیار قائم رکھݨ کیوں ضروری اے جو اینجھے شخصی کاوڑ دی بنیاد

تے لکھئے ہوئے مضمون نہ چھاپنے ڈیکھن تاں چنگا اے۔ خود صاحب مضمون لکھئے جو ایہہ فقرے خامے غیر تنقیدی تے شخصی وی ہن۔ بھلا ایجھے مضمون دا فائدہ۔ صاحب مضمون شاید ایہہ گنتری کریندے رہ گئین۔ جو کیندا ناں کتلے دفعہ آئے تے کتلا نمبر تے آئے۔ شاید اوندا تے اوندے دوستیں دا ناں گھٹ دفعہ یا بعد دے نمبر تے آئے۔ اِتے واسطے انہیں کوں کاوڑ لگی اے۔ جو نجم الدین لغاری دا ناں کیوں آئے۔ کیوں جو او احمدانی صاحب دے رشتہ دار ہن۔ بہاول پور دے لوک چاندن جو سرائیکی تحریک دے آغاز وچ جیئں لوکیں کم کیتے۔ اُنہیں وچوں نامی بہاولپوری نے ڈوجھے دوستیں نال نجم الدین لغاری وی ہن۔ اتے اُنہیں دا ابتداء وچ وی غالباً تعارف دے ناں نال ہک کتابچہ وی چھپیا ہا۔ جیڑھا آدمی ایں مشکل تحریک نال جتلا وقت چل سگدے غنیمت اے۔ اگر بعد وچ کوئی بندہ نیئں چل سگیا تاں اوں کوں موقع پرست آکھݨ افسوسناک گالھ اے۔ اختر بلوچ دی گالھ کیا کرݨی ہے ایہہ گالھ طے اے جو چاکر خان بلوچ دی نسبت اُوندیاں خدمتاں بہوں زیادہ تے ناقابلِ فراموش ہن۔ اگر آپݨی مجبوری تے روزگار دی وجہ کنوں کراچی یا کوئٹہ چلے گئین تاں اُنہاں کوں موقع پرست آکھݨ ڈکھ دی گالھ اے۔ ایہہ حقیقی گالھ اے۔ جو ہک وقت سرائیکی وچ اے ناں معتبر ہن۔ اختر علی خان بلوچ تے اختر رسالہ۔ میڈا خیال اے اوں ویلھے صاحبِ مضمون سرائیکی دا ناں نہ سُݨیا ہوسی۔

رسول پور دیاں ادبی خدمتاں تے وی صاحبِ مضمون کوں ڈکھ اے۔ امر کہانی دے مصنف ترئے کتاباں سرائیکی ادب وچ ہمیشہ رہݨ والیاں لکھین۔ جیندے وچ ڈو کوں صدارتی ایوارڈ ملئے۔ اتے اے ایوارڈ پورے وسیب وچ کہیں ہے کوں حاصل کے نیں۔ راقم الحروف ۱۹۷۰ء کنوں سرائیکی وچ کم کریندا پے۔ تے ڈاہ کنوں زیادہ کتابیں دا مصنف اے۔ اتے صاحبِ مضمون کوں انکار نہ ہوسی۔ جو جیڑھے راقم الحروف تونسہ دے دانشورین جیندے وچ خود صاحبِ مضمون شامل ہن۔) نال سرائیکی بارے گالھ کریندا ہا۔ تاں گالھ اُنہیں دے سر ئیں اُتوں گزر ویندی ہوسی۔ اتے فدا حسین گاڈی صاحب دا سرائیکی نال دُور دا واسطہ وی کے نیں۔ کیا خدمتاں ہن۔ فدا حسین گاڈی دیاں اِتلا مضمون وی اوں نیئں لکھئے۔ جتلا اسماعیل احمدانی صاحب کتاباں لکھین۔ لوک سانجھ دی صدارت تاں کوئی اعزاز کے نیں۔ راقم الحروف لوک سانجھ دے بانیں وچوں اے۔ جیڑھے صاحبِ مضمون دا

کوئی تعلق نہ ہا۔ اتے ننگاہ کورانی وِچ صاحبِ مضمون کوں یاد ہوسی جو اُنہیں سیڈیاں منتاں کیتیاں ہِن۔
جو فدا حسین گاڈی کوں صدر بنایا وَنجے۔ اتے لوک سانجھ کریہیاں ادبی کم کیتے۔ کیا تحقیق کیتے۔
صرف میلے ٹھیلے۔ او وی انہوں دے لوکیں آپنڑے حوالے نال کیتن۔ لوک سانجھ دا کم صاحب مضمون
کو پتہ اے۔ ہک پے دے جنگمیں جھکڑ اتے قد پورڑ دے سوا بیا کے نہ ہا۔ اتنے اے جیندڑی
تنظیم کوں تونسہ دے نام نہاد استادیں برباد کر ڈِتے۔ کراچی وِچ ترقی پسند لوک سانجھ دے
دانشوریں جیڑھا کم کیتے۔ او صاحبِ مضمون کوں دی پتہ ہا۔ استاد فدا حسین تے منظر عارف نے
پورے پاکستان دے دانشوریں اگوں سرائیکی وسیب کوں ذلیل کر ڈِتا۔ استاد فدا حسین ہندوستان
دے دانشوریں کنوں وی چندہ ودا منگدا ہا۔ اتے وَلا وَلا واک آؤٹ وُدا کریندا ہا۔ اُتے
منظر عارف سٹینڈنگ کمیٹی وِچ منہ سجائی بیٹھا ہا۔ لوک سانجھ دی اندرونی تاریخ دا اگر لوکیں کوں
پتہ لگے جو کیھنوں ہدایت گھندے ہن۔ تاں او اُنہیں دے منہ تے ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ میں ایں
ساری کہانی دا گواہ ہاں۔ ہِچھی تاں بولے بھلا پروں کیا بولے۔
تونسہ دے دوستیں سرائیکی دے ناں جھلا فائدہ حاصل کیتے۔ آتلا ایں کوں فائدہ نہیں ڈِتا
نوکریاں۔ چندہ۔ ہائی کورٹ وِچ کرتے داخلے۔ برطانیہ وِچ تعلیمی داخلے تے کیا کیا ؟ ایندے
متعابلے کم کیا اے۔ اساڈے علاقے وِچ تونسہ کمپلیکس ہک بیماری دے طور تے مشہور اے۔ اے
شاید صاحبِ مضمون کوں آ لگی ہوئی اے۔ ورنہ پورے سرائیکی وسیب عظیم سرائیکی دانشور موجود
ہِن۔ وستی وستی۔ گوٹھ گوٹھ۔ اتے انھوں دی کہیں ہک وستی دے ہک اہلِ قلم دا کم پورے تونسہ دے
اہلِ قلم کنوں زیادہ۔ سوائے اقبال سوکڑی دے۔ ناں اوندا تعلق نہ لوک سانجھ نال اے۔ نہ صاحب
مضمون تے استاد فدا نال۔
میں صاحبِ مضمون کوں گزارش کریاں جو او آپڑیں کاوڑیں کوں آپنڑی حد تائیں رکھن
ایں کوں سرائیکی ادبی تحریک کوں سبوتاژ کرنڑ واسطے استعمال نہ کرن۔ اھر کہانی دے خلاف ایں گرد
دی کاوڑ شروع کیتی اے۔ کجھ لوک سانجھ والے اتلا نادان ہِن۔ جو ایہہ سرائیکی تحریک کوں آپنڑی
ملکیت سمجھدن۔ انھیں انتہائی بددیانتی نال کوشش جاری رکھی اے۔ کہ ایہہ تحریک سیاسی نہ بنڑ
سگے۔ کیوں جو انھیں کوں پھول رہا۔ ہدایت ہئی ۔۔ اتے اِت واسطے ایہہ ہمیشہ سرائیکی پارٹی نال

ڑودے رہسن۔ مہرے والے دے میلے تے امر کہانی دا افتتاح ہا۔ تے مظہر عارف نے سو خط بکھیر کرائیں۔ سرائیکی دانشوریں کوں روکیا ہا۔ جو کوئی میلے تے نہ ونجے۔ اتے آپنے خط وچ بھونڈے انداز نال کتاب دی تضحیک کیتی ہئی۔

لوک سانجھ دا آغاز رفوشاہ دی جاہ تے تھیا۔ اُتھاں مظہر عارف۔ رفوشاہ راقم الحروف تے کئی بے سنگتیں ہن۔ اُتھاں نہ گاڈی ہا۔ نہ داگھا تے نہ صاحب مضمون۔ بعد وچ صاحب مضمون اُتھاں اچانک ٹپ گئے تاں سبھ لوک چُپ تھی گئے۔ انہے دل دی گالھ کہیں نہ کیتی۔ ایہہ بعد وچ لوک سانجھ دے مہاندرے بݨ گئے۔ اتے اوندے اُتے قبضہ کر گھدا۔ تے لوک سانجھ دا قبضہ مشہور تھی گیا۔ تے ول انھیں دی وجہ کنوں لوک سانجھ رل گئی اُتے اوندا کوئی مقصد باقی نہ رہیا۔ سوائے میلے ٹھیلے تے دھاڑ پٹ دے لوک سانجھ وچ شامل کجھ لوکیں دا مقصد ای ایہو ہا۔ جو سرائیکی وچ تھیوݨ آلے کم کوں سرائیکی دے کم دے ناں تے نقصان پڄایا ونجے اتے ہُݨ تائیں ایہو مقصد جاری اے۔ اتے اے مضمون اوندی کڑی اے۔

میکوں افسوس اے۔ جو ایں تہاڈا بہوں وقت ضائع کیتے۔ بہر حال میڈی گزارش اے۔ جو ذاتی کاوڑیں تے مبنی تحریریں نال آپنے رسالے دا ایسج خراب نہ کرو۔ ایندے وچ تعصب کنوں بالاتر ادب شائع کرو۔ اتے نیک نیتی تے لکھیئے ہوئے تبصرے نوڑے او ادب تے سیاسی فکر دے حوالے نال ہووݨ چھاپو۔ مگر اینکوں ضرور رنج کیتا کرو۔ جو ایندے پچھوں کیا مقاصد کار فرما ہن۔ اگر ممکن ہووے۔ اُتے ہمت وی ہوئے تاں اینکوں ایڈیٹر دی ڈاک وچ چھاپ ڈیو، تاکہ مضمون امر کہانی تے لکھݨ دا پس منظر قاری دے سامݨے آوے۔ اتے اساڈا مؤقف وی سامݨے آوے۔ کیوں جو فطری انصاف دے مطابق کہیں کوں بغیر سݨڑے کنڈم نئیں کیتا ونڄ سگدا۔ ات واسطے اگر قارئین دی عدالت اساکوں نہ سݨڑدیا تاں امر کہانی دا مصنف بغیر سݨیئے گیے کنڈم تھیسی۔

تہاڈا مخلص

محمد اسلم رسول پوری ۔ جام پور

شعبہ سرائیکی دا پہلا مطالعاتی دورہ

شعبہ سرائیکی "پشتو اکیڈمی" پشاور وچ ،

افغانستان دے علاقے کنڑ دی ہک پہاڑی ندی دا ہک منظر ،
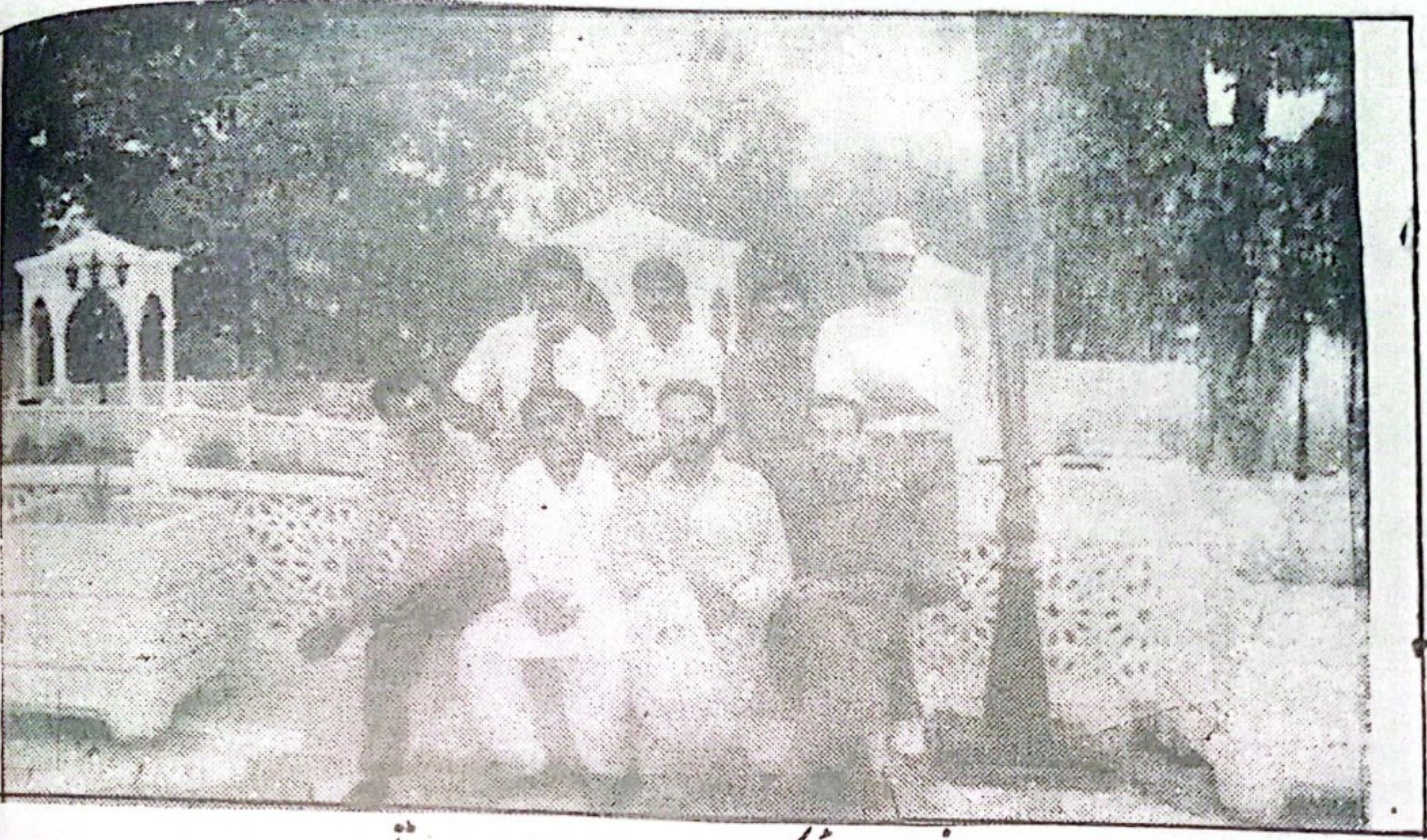
نشستہ سرائیکی مری دیاں پہاڑیاں تے
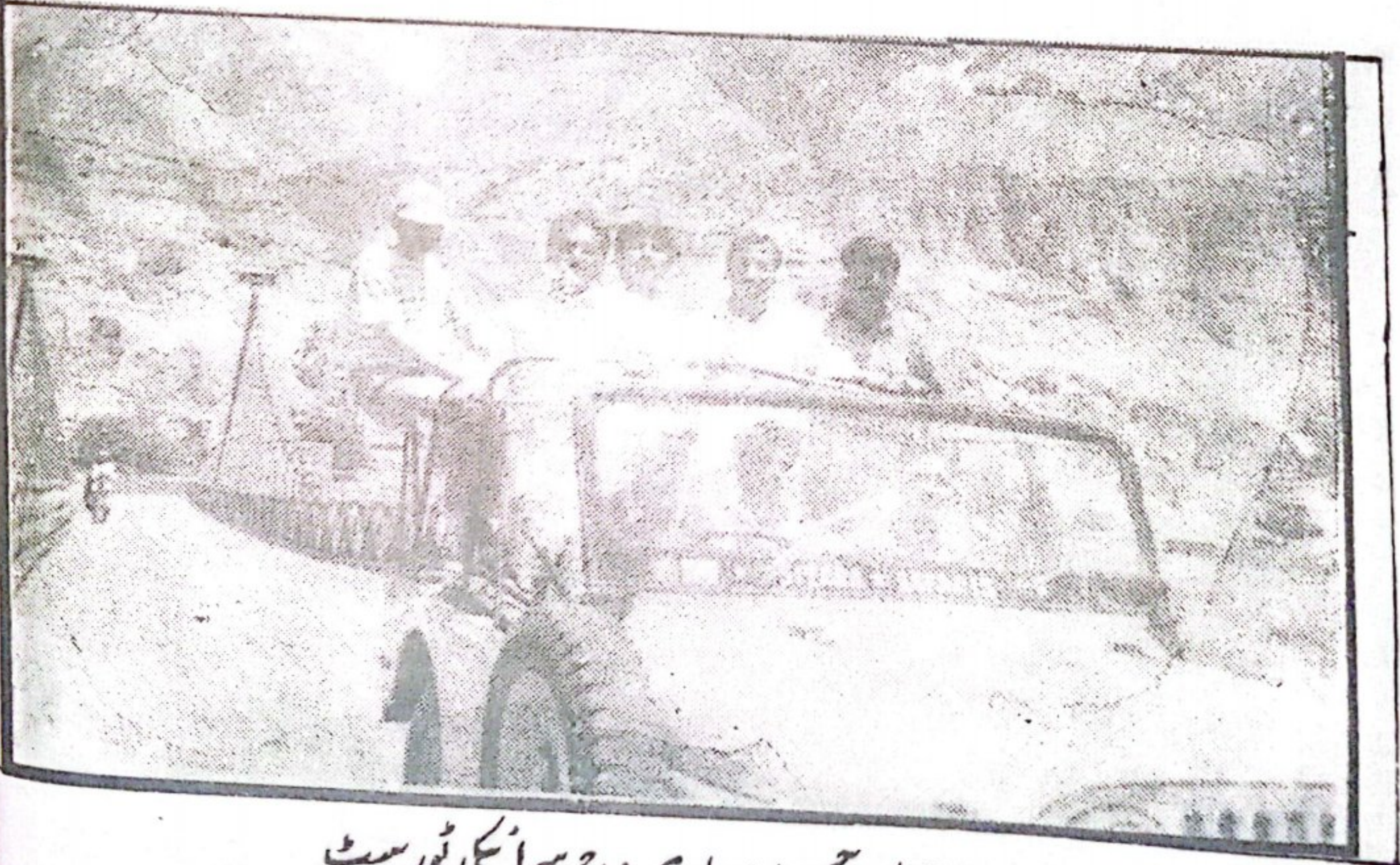
چترال دی حسین وادی وچ سرائیکی ٹورسٹ

جشنِ بہاراں ۱۹۹۲ء (تصویری جھلکیاں)

جشنِ بہاراں ۱۹۹۲ء دا افتتاح میاں بشیر احمد کریندے پئے۔

تقریری مقابلے دے مہمانِ خصوصی حاجی اشرف ناصر
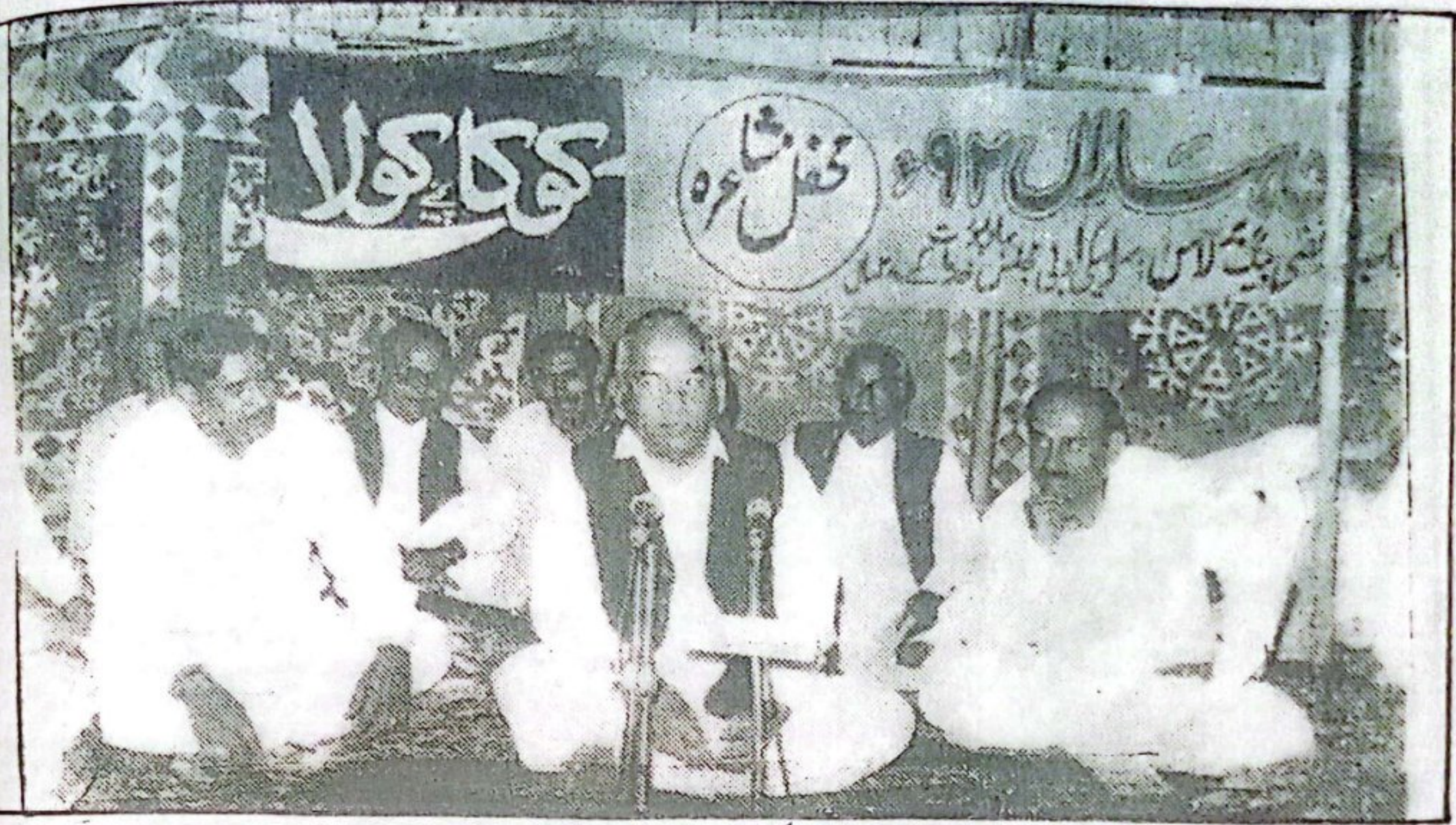
جشنِ بہاراں سنہ ۱۹۹۲ء دے محفلِ مشاعرے دے مہمانِ خصوصی مرتضیٰ بیگ برلاس کمشنر بہاول پور
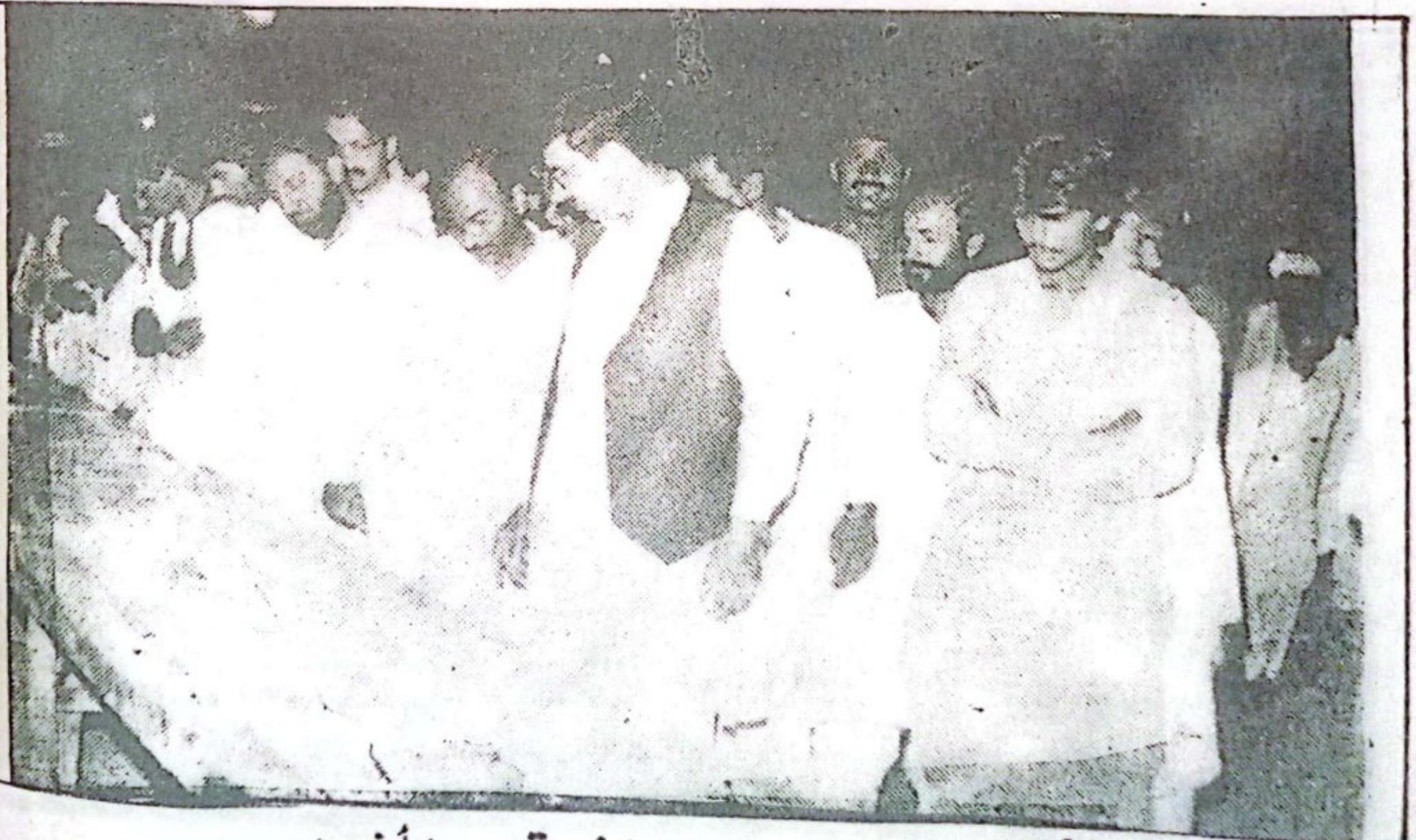
جشنِ بہاراں سنہ ۱۹۹۲ء دے موقع تے میاں البشیر احمد تصویری نمائش ڈیکھدے پن،

انتخابات مجلس انتظامیہ ۷۶-۷۵ء

(لائبریری ریکارڈ بمطابق سہ ماہی سرائیکی، جلد نمبر ۹ شمارہ نمبر ۳۶ بابت ماہ اکتوبر ۱۹۷۵ء مطابق رمضان المبارک ۱۳۹۵ھ)

سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور دی انتظامیہ دا ڈوں سالہ انتخاب وڈی خیر خوبی نال تھی گئے۔ تے سارے امیدوار متفقہ طور تے کامیاب تھئین ــــ اساں نویاں عہدیداراں کو مبارک باد ڈیندے ہیں تے امید کریندے ہیں جو نویں انتظامیہ بھوں آرام اطمینان تے سہولت نال اپڑاں کم کریسی تے اپڑیں علمی ادب کماں کوں اگوں تے ٹریسی۔

نویں انتظامیہ دے ممبر صاحبان ایہ ہن۔

صدر	بریگیڈیر سید نذیر علی
نائب صدر	رحم شاہ قریشی
نائب صدر	بیگم جمیلہ الطاف
جنرل سیکر ٹری	دلشاد کلانچوی
سیکر ٹری	پروفیسر دین محمد شاہ
ناظم مالیات	سائیں غلام محمد
ناظم مطبوعات	نور احمد سیال شہیدی
ناظم تقریبات	سیٹھ محمود الحسن
ناظم شعبہ خواتین	بیگم اسلم نذیر

نوٹ: خیال رہے جو نگران کونسل وچ دلشاد کلانچوی دی جا خالی تھیون تے ریاض احمد خان [illegible]

انتخابات مجلس انتظامیہ ۹۳-۹۲ء

سرائیکی ادبی مجلس دے آئین دے مطابق مجلس انتظامیہ دے انتخابات ہر ڈو سالیں بعد تھیونے چاہیدے ہن۔ چنانچہ سال ۹۳-۹۲ء دے اے انتخابات مورخہ ۲۲ نومبر بروز جمعہ بمطابق جمادی الاول ۱۴۱۲ عصر دے وقت مجلس دے دفتر" جھوک سرائیکی" تے منعقد تھئے۔ جناب سید فیض اللہ شاہ صاحب ممبر نگران کونسل نے نگرانی فرمائی۔ مجلس عاملہ دے کل ۱۷ ممبر حضرات وچوں ۳۸ حاضر ممبران صاحبان نے مندرجہ ذیل عہدیداران دا متفقہ انتخاب کیتا۔

صدر	سید دین محمد شاہ
نائب صدر اول	ریاض احمد خاں خاکوانی
نائب صدر دوم	انجم گیلانی
جنرل سیکرٹری	نواز کاوش
ڈپٹی سیکرٹری	اسلم ترین
اسٹنٹ سیکرٹری	رشید قریشی
ناظم شعبہ مالیات	ریاض انجم
ناظم شعبہ مطبوعات	نواز کاوش
ناظم شعبہ تقریبات	فضل حسین ذوق
ناظم شعبہ نشرواشاعت	قادر مصطفیٰ
ناظم شعبہ قرآن و سنت	قاضی محمد غوث
ناظم شعبہ خواتین	بتول رحمانی

نوٹ : جملہ عہدیداران دی ذمہ داریاں بلا معاوضہ تے اعزازی ہن۔

رپورٹ جشنِ بہاراں ۱۹۹۲ء

ہر سال دی طرح ایں سال وی سرائیکی ادبی مجلس دے زیرِ اہتمام ترے روزہ جشنِ بہاراں
دا انعقاد کیتا گیا۔ ۱۶ اپریل ۱۹۹۲ء کوں شام ساڑھے پنج وجے تقریبات دا افتتاح جناب میاں
بشیر احمد مینجنگ ڈائریکٹر چولستان ڈویلپمنٹ اتھارٹی بہاولپور نے کیتا۔ افتتاحی تقریب وچ سرائیکی
ادبی مجلس دی کارکردگی پیش کیتی گئی۔ تے بعد وچ مہمانِ خصوصی میاں بشیر احمد نے تقریر کریندے
ہوئے سرائیکی ادبی مجلس دی کارکردگی دی تعریف کیتی تے ادب دی ترویج دے سلسلے وچ
تھیوݨ والے ہر کم تے مجلس دی انتظامیہ کوں خراجِ تحسین پیش کیتا۔ بعد وچ انہاں
تصویراں تے کتاباں دی نمائش دا افتتاح کیتا۔
۱۶ اپریل دی رات ۸ وجے شعبۂ سرائیکی اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور دے طلباء
و طالبات دے درمیان تقریری مقابلے دا اہتمام کیتا گیا۔ ایں تقریری مقابلے دا عنوان ہئی "سرائیکی
وطن دا ماݨ" ایں تقریب دے مہمانِ خصوصی سئیں اشرف ناصر زونل چیف حبیب بنک لمیٹڈ بہاولپور
ہن تے صدارت سرائیکی ادبی مجلس دے صدر ڈاکٹر محمد شاہ نے کیتی۔ ایں تقریری مقابلے
وچ پہلے نمبر تے ریاض مجتبیٰ، ڈوجھے نمبر تے ریاض احمد مجھٹہ، ترتیجھے نمبر تے ریحانہ رشید۔ چوتھے
نمبر تے سجاد حسین آئے۔ ایں مقابلے دے منصفین سئیں جاوید چانڈیو۔ ریاض سندھڑ،
تے سئیں سلیم شہزاد ہن۔ آخر وچ مہمانِ خصوصی سئیں اشرف ناصر تے تقریر کیتی تے طلباء و
طالبات وچ انعامات تقسیم کیتے۔
ڈوجھے ڈینہہ ۱۷ اپریل جمعہ کوں رات نو وجے محفل مشاعرہ دا اہتمام کیتا گیا۔
ایں مشاعرے دی صدارت سئیں مرتضیٰ بیگ برلاس کمشنر بہاولپور نے کیتی مہمانِ خصوصی

صاحبزادہ محمد جاوید انور عباسی میئر میونسپل کارپوریشن بہاولپور ہن ۔ ڈوجھے مہمان خصوصی نذیر ناز قائد حزب اختلاف کارپوریشن بہاولپور ہن ۔ ایں محفل مشاعرہ وچ جنہاں شاعراں نے شرکت کیتی ۔ انہاں وچ سئیں نقوی احمد پوری ، سئیں ریاض رحمانی ، سئیں سفیر لاشاری ، سئیں سلیم شہزاد شاکر شجاع آبادی ۔ دلاور ... محمد بشیر لوکر ، امیر بخش دانش ، عبدالقادر دای ۔ عبدالغفور برہر ، عرفان جمیل ، رانا پٹھیا لوی ۔ قاسم جلال ۔ فضل حسین ذوق ۔ اقبال بہلول تے راقم الحروف خاص طور تے قابل ذکر ہن ۔ بعد وچ صدر محفل سئیں مرتضیٰ بیگ برلاس نے خطاب کیتا تے آپڑاں کلام سنڑایا ۔

ترکھے ڈینہہ ۱۸ اپریل بروز ہفتہ رات ۹ وجے لوک موسیقی دا اہتمام کیتا گیا ۔ ایں محفل دے مہمانِ خصوصی سئیں میاں بشیر احمد مینجنگ ڈائریکٹر چولستان ڈویلپمنٹ اتھارٹی ہن تے انہاں دے علاوہ پاکستان ٹیلی ویژن دے پروڈیوسر سئیں اسلم قریشی نے خاص طور تے شرکت کی ۔

محفل موسیقی وچ معروف فن کاراں تے شرکت کیتی ۔ جنہاں وچ روزینہ شرف ۔ عاشق حسین ، رمضان حسین ، امیر حسین ۔ شوکت حیدری ۔ غلام رسول باروی ، محمد خالد ، فدا حسین خاص طور تے قابلِ ذکر ہن ۔

ایں طرح اے ترے روزہ جشن اختتام کوں پجھیا ۔

سرائیکی

اپنے وطن کی زبان ہے۔
ایک زندہ زبان ہے اسے زندہ رہنا
چاہیے۔ یہ ایک وسیع متمول اور
چاروں صوبوں میں بولی سمجھی جانے
والی علاقائی زبان ہے۔ استدعا ہے
ایم اے (سرائیکی) فارغ التحصیل
نوجوانوں کے لئے لیکچرر شپ کی
اسامیاں پیدا کی جائیں تاکہ ایف اے
بی اے کلاسوں میں سرائیکی (اختیاری)
مضمون کی تدریس ہو سکے۔

Saraiki

is the language of one fifth of the total (115 million) population of Pakistan. Its home, the Indus Valley, is situated in the central part of Pakistan. This regional language is, therefore, unique in the sense that it is spoken and understood in all the provinces of the country. So it rightly claims to serve as a bridge for mutual understanding and harmony in national affairs, tastes and interests.

By promoting "Saraiki", Saraiki Adbi Majlis is, therefore, contributing with the aim of national glory, and we are proud of it.

New era of activity has set in with the advent of M.A. Saraiki course of studies at Islamia University, Bahawalpur (Sep.1989) and transmission of "Rut Rangilari", a Saraiki programme from Lahore T.V. Station (April [illegible]

We are yet trailing 30 years behind other regional languages such as Sindhi, Punjabi, Pushto and Baluchi.

NEWS BULLETIN IN SARAIKI ON T.V. SCREEN IS THE JUST DEMAND COMING FROM MAJORITY AND REPUTED SOURCES SHOULD VERY KINDLY BE GRANTED AS A RIGHT.